Seat No.	

Set P

एम्.एड्. (सत्र – I) (नवीन) (CBCS) परीक्षाः ऑक्टोबर/नोव्हेंबर – २०२५
Psychology of Learning and Development (MED0101)

वार, दिनांक : गुरूवार, ०१-०१-२०२६ कमाल गुणः ८०
वेळः दुपारी ०३:०० ते ०६:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) अध्ययन वृध्दीसाठी कोणत्या प्रकारच्या वर्गखोल्या, शाळा, समाज याचा विचार म्हणजे ––– केंद्रित विचार होय.
अ) विद्यार्थी ब) शिक्षक
क) दोन्ही अ आणि ब ड) यापैकी नाही

२) स्मरण म्हणजे गतानुभवांचे पुनरूज्जीवन असे ––– यांनी म्हटले आहे.
अ) पियाजे ब) स्टाऊट
क) बृनर ड) यापैकी नाही

३) फ्लेमिंग यांचे VAK प्रतिमान ––– शी संबंधित आहे.
अ) अध्ययनाची प्रेरणा ब) अध्ययन शैली
क) बुध्दिमत्ता ड) सर्जनशीलता

४) अवधानाचे ––– प्रकार आहेत.
अ) अनैच्छिक अवधान ब) ऐच्छिक अवधान
क) अभ्यस्त अवधान ड) वरील सर्व

५) पिढीतील अंतर ही ––– विकासाच्या अवस्थेची समस्या आहे.
अ) पूर्व–बाल्यावस्था ब) उत्तर बाल्यावस्था
क) कुमारावस्था ड) वरील सर्व

६) अध्ययन शैलीचे ––– प्रकार आहेत.
अ) २ ब) ३
क) ४ ड) ५

७) अभ्यासक्रमानुसार ––– हा संघटनात्मक अध्ययनाचा प्रकार नाही.
अ) स्वः अध्ययन ब) इ–अध्ययन
क) सह–अध्ययन ड) सहकार्यात्मक अध्ययन

८) पियाजेच्या मते उत्तर कुमारावस्थेचे वय ——— आहे.
अ) २—६ ब) ६—१२
क) १४—२१ ड) वरीलपैकी नाही

९) ——— हे प्रेरणेचे प्रकार आहेत.
अ) अंतर्गत ब) बाह्य
क) दोन्ही अ आणि ब ड) वरीलपैकी नाही

१०) ज्ञानाचा संदर्भ विषयाच्या सैद्धांतिक किंवा ——— आकलनाशी असतो.
अ) प्रात्यक्षिक ब) काल्पनिक
क) सक्रीय ड) संकल्पनात्मक

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**
अ) अध्ययनामध्ये स्थानिक ज्ञानाचा उपयोग सांगा.
ब) अध्ययन केंद्रीपणाची संकल्पना स्पष्ट करा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**
अ) सकारात्मक मानसशास्त्राची संकल्पना स्पष्ट करा.
ब) अध्ययनामधील प्रेरणेच्या भूमिकेचे वर्णन करा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) कुमारावस्थेतील मुलांच्या समस्या कोणत्या? त्यांच्या विकासामध्ये तुम्ही शैक्षणिकदृष्टया कसे सहाय्य कराल?
ब) अध्ययन शैली म्हणजे काय? अध्ययन शैलीचे प्रकार सविस्तर लिहा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) भौतिक वातावरणाची संकल्पना म्हणजे काय? ग्रंथालय अभ्यास आणि प्रकल्प कार्याबद्दल लिहा.
ब) अवधान ही संकल्पना सांगून त्यांचे अंतर्गत आणि बाह्य घटक, उद्दिष्टे आणि शैक्षणिक महत्त्व सविस्तर स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**
अ) भरगच्च वर्गाचा अध्ययन आणि अध्यापनावर होणारा परिणाम
ब) स्वःअध्ययन आणि सहयोगी अध्ययन
क) सामाजिकीकरणाची प्रक्रिया
ड) प्राथमिक स्तरावरील अध्ययनातील अडचणी
इ) स्मृतीची (स्मरण) संकल्पना आणि घटक

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - I) (New) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Psychology of Learning and Development (MED0101)

Day & Date: Thursday, 01-01-2026 Max. Marks: 80
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the options. **10**

1) What kind classroom, School and Community enhanced learning means _____ centeredness?
a) Student b) Teacher
c) Both a and b d) None of these

2) _____ said that memory is the reliving of past experience.
a) Piaget b) Stout
c) Bruner d) None of these

3) VAK Model of Fleming is related to _____.
a) Learning motivation b) Learning style
c) Intelligence d) Creativity

4) _____ are the types of Attention.
a) Involuntary Attention b) Voluntary Attention
c) Habitual Attention d) Above all

5) Generation gap is the problem of _____ stage of development.
a) Early childhood b) Late childhood
c) Adolescence d) Above all

6) _____ are the types of Learning style.
a) 2 b) 3
c) 4 d) 5

7) According to curriculum _____ is not the way of Organizing Learning.
a) Self learning b) E-learning
c) Gr-learning d) Co-Operative learning

8) Piaget proposed the adolescence age are _____.
a) 2-6 b) 6-12
c) 14-21 d) None of these

9) The types of motivation are _____.
a) Intrinsic
b) Extrinsic
c) Both a and b
d) None of these

10) Knowledge can refer to a theoretical or _____ understanding of a subject.
a) Practical
b) Imaginary
c) Active
d) Conceptual

Q.2 Write the answer of following. **10**
a) What is the use of local knowledge in learning?
b) Explain the concept of learner-centeredness.

Q.3 Write the answer of following. **10**
a) Explain the concept of positive psychology.
b) Describe the role of motivation in the learning.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) What are the problems of the adolescents? How will you give Educational support in adolescents development?
b) What is learning style? Write in detail the various types of learning style.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) What is the Physical Environment? Write about library study and project work.
b) State the concept of attention and explain in detail its internal and external components, objectives and educational importance.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) **20**
a) The impact of oversized classroom in teaching learning process
b) Concept of self -learning and co-operative learning
c) Process of socialization
d) Learning difficulties at primary stage
e) The concept and components of Memory

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र - I) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
History and Political Economy of Education (MED0102)

वार, दिनांक: शनिवार, २०-१२-२०२५ कमाल गुण: ८०
वेळ: दुपारी ०३:०० ते ०६:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) सार्जंट कमिशनने त्यांचा अहवाल ––– वर्षी सादर केला.
अ) १९४० ब) १९४२
क) १९४४ ड) १९४६

२) नालंदा विद्यापीठ ––– साठी प्रसिध्द आहे.
अ) बौध्द अभ्यास ब) वेदाभ्यास
क) जैन अभ्यास ड) यापैकी नाही

३) संस्कृती संक्रमण ––– या साधनांच्या साहाय्याने होते.
अ) आकाशवाणी ब) शिक्षण
क) वर्तमानपत्रे ड) वरील सर्व

४) सर्व साधारणपणे अंदाज पत्रकाचा कार्यक्रम ––– महिन्यासाठी असतो.
अ) तीन ब) चार
क) बारा ड) सहा

५) बहुसंस्कृती समाजातील शिक्षण हे समाजात ––– निर्माण करण्यावर भर देते.
अ) जाणीव–जागृती ब) विविधतेत एकता
क) आत्मसन्मानाची भावना ड) वरील सर्व

६) संस्थात्मक नियोजन हे ––– असते.
अ) अल्पकालीन ब) दीर्घकालीन
क) अ) आणि ब) दोन्ही ड) यापैकी नाही

७) प्रभावीपणे तर्क करण्याची क्षमता, प्रणालीचा विचार करण्याची क्षमता, निर्णय घेणे व समस्या सोडविणे हे सर्व ––– संबंधित आहे.
अ) सहकार्य ब) चिकित्सक विचार
क) संवाद ड) माहिती

८) ग्राहकाच्या भांडवलशाहीतून ––– ची सुरुवात झाली.
 अ) उत्तर आधुनिकतावाद ब) मानवतावाद
 क) आधुनिकतावाद ड) यापैकी नाही

९) ''व्यवस्थापन म्हणजे व्यक्तींचा विकास होय, व्यवस्थापन म्हणजे व्यक्ती संदर्भातील प्रशासन होय''. ही व्याख्या ––– यांनी केली.
 अ) पीटर ट्रकर ब) लोरेन्से अप्पेली
 क) स्टनली व्हान्स ड) इ. एफ. ब्रेंच

१०) २१ व्या शतकातील शिक्षण हे केवळ तंत्रज्ञानापुरतेच नाही तर त्यात ––– समाविष्ट आहे.
 अ) समस्या निराकरण ब) सर्जनशीलता
 क) माहिती साक्षरता ड) वरील सर्व

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**
 अ) बौध्द धर्माची तत्त्वे सांगा.
 ब) शिक्षणातील आर्थिक स्त्रोत सांगा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**
 अ) बहुसांस्कृतिक समाजातील समस्या सोदाहरण स्पष्ट करा.
 ब) शालेय प्रशासनाची गरज व महत्व सांगा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**
 अ) जैनधर्म पुढील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. तत्त्वे, अभ्यासक्रम, अध्ययन–अध्यापन पध्दती, शिक्षकांची भूमिका स्पष्ट करा.
 ब) शालेय शिक्षणातील राज्य व केंद्र सरकारची आर्थिक जबाबदारी स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**
 अ) शैक्षणिक कर्मचाऱ्यांचा व्यावसायिक विकासाचा अर्थ हे सांगून गरज व महत्व स्पष्ट करा.
 ब) 21 व्या शतकातील महत्वाच्या कौशल्यांची चर्चा करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**
 अ) वुड्सच्या खलित्याच्या शिफारशी सांगा.
 ब) संस्कृती आणि शिक्षण यांचा संबंध
 क) शालेय अर्थसंकल्पाचा उपयोग
 ड) शैक्षणिक नियोजनाची संकल्पना व महत्व
 इ) भारतातील पंचवार्षिक योजनेची वैशिष्ट्ये सांगा.

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - I) (New) (CBCS) Examination: October/November - 2025
History and Political Economy of Education (MED0102)

Day & Date: Saturday, 20-12-2025 Max. Marks: 80
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative. **10**

1) Sargent Commission present its report in _____.
a) 1940 b) 1942
c) 1944 d) 1946

2) Nalanda University was famous for _____.
a) Buddhist studies b) Vedic studies
c) Jainism studies d) None of these

3) Culture transmission with the help _____ tools.
a) Radio b) Education
c) Newspaper d) Above all

4) Generally the program of budget is for _____ months.
a) Three b) Four
c) Twelve d) Six

5) Education of multicultural society gives impact on creating _____ in society.
a) Preparation of awareness b) Unity in diversity
c) Feeling of self respect d) Above all

6) Institutional planning is _____.
a) Short term b) Long term
c) Both a) and b) d) None of these

7) The ability to reason effectively, use system thinking, make a decisions and solve problems is all these related to _____.
a) Collaboration b) Critical thinking
c) Communication d) Information

8) _____ began with consumer capitalism.
a) Post Modernism b) Humanism
c) Modernization d) None of these

9) "Management is the development of people, Management is personnel administration". This definition is stated by _____.

a) Peter Druker | b) Lawrence Appley
c) Stanley Vance | d) E.F. Brench

10) 21st century education is not just about technology but also include _____.

a) Problem solving | b) Creativity
c) Information literacy | d) Above all

Q.2 Write the answer of following. **10**

a) State the principle of Buddhist religion.
b) Explain the sources of finance in education.

Q.3 Write the answer of following. **10**

a) State the problems of multicultural society with examples.
b) Explain the need and importance of school administration.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**

a) Explain the Jain religion with following points-Principles, Curriculum, teaching' learning Method, role of teacher.
b) Explain the responsibility of Centre-State in finance of school education.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) **15**

a) Explain the meaning, need and importance of Professional development of educational personnel.
b) Explain the important skills in 21st century.

Q.6 Write Short Notes (Any Four) **20**

a) State recommendation of Wood's dispatch.
b) Relationship between culture and education
c) Use of school budget
c) Concept and importance of Educational Planning
d) Characteristics of five year plan in India

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र - I) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Educational Studies (MED0103)

वार, दिनांक: मंगळवार, २३-१२-२०२५ कमाल गुण: ८०

वेळ: दुपारी ०३:०० ते ०६:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) धर्म वंश जात लिंग किंवा जन्मठिकाण या आधारावर व्यक्ति भेदभाव करणे हे कायदयाच्या ––– नुसार बंदी आहे.
अ) कलम १० ब) कलम १२
क) कलम १४ ड) कलम १५

२) अध्ययनाची प्रक्रिया वाढविण्यासाठी तंत्रज्ञानाच्या वापराला शिक्षणात ––– म्हणतात.
अ) आयसीटी ब) आयटी
क) सीएआय ड) सीएएल

३) 'योगाचे संश्लेषण' हे पुस्तक ––– यांनी लिहिले आहे.
अ) प्लेटो ब) महात्मा गांधी
क) डॉ. बी. आर. आंबेडकर ड) श्री. अरबिंदो

४) 'प्रथम शैक्षणिक प्रतिष्ठान' हे ––– या गटातील आधार प्रणालीचे उदाहरण आहे.
अ) सरकारी संघटना ब) गैर–सरकारी संघटना
क) सामाजिक संघटना ड) वरीलपैकी सर्व

५) खालीलपैकी कोणत्या प्रमुख समाजीकरण संस्था आहेत?
अ) समुदाय ब) कुटुंब क) समानगट ड) औपचारिक शैक्षणिक संस्था
अ) ब, क आणि ड ब) अ, ब, क आणि ड
क) अ आणि क ड) अ, ब, आणि क

६) बहुसांस्कृतिक शिक्षण ही संकल्पना १९६० मध्ये ––– या देशात प्रथम मांडली.
अ) भारत ब) अमेरिका
क) इंग्लंड ड) जपान

७) एकात्मिक शिक्षणाच्या संकल्पनेत खालीलपैकी कोणत्या भारतीय विचारवंतांचे योगदान आहे?
   अ) गिजुभाई बधेका ब) स्वामी विवेकानंद
   क) महात्मा गांधी ड) श्री. अरबिंदो

८) सर्व शिक्षा अभियान ही ——— यांच्यातील भागीदारी आहे.
   अ) केंद्र आणि राज्य, स्थानिक सरकार
   ब) केंद्र आणि राज्य सरकार
   क) राज्य आणि स्थानिक सरकार
   ड) केंद्र आणि स्थानिक

९) शैक्षणिक समाजशास्त्राचे जनक ——— हे आहेत.
   अ) जॉर्ज पेन ब) जॉन ड्युई
   क) ओटावे ड) ब्राऊन

१०) गैर – सरकारी संस्था किंवा NGO ची स्थापना विशेषतः ——— कल्याणकारी उद्दिष्टांसाठी कार्य करण्यासाठी केली जाते.
   अ) शैक्षणिक ब) सार्वजनिक किंवा सामाजिक
   क) व्यक्तिगत ड) मागासलेल्या

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**
   १) बालकाच्या समाजीकरण प्रक्रियेतील शाळा आणि समवयस्क गटाची भूमिका लिहा.
   २) शिक्षणाचे आंतरविद्याशाखीय स्वरुप लिहा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**
   १) शालेय शिक्षणासमोरील समकालीन आव्हान स्पष्ट करा.
   २) शिक्षणातील सौंदर्यात्मकता ही संकल्पना स्पष्ट करा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**
   १) अभ्यासक्रम, अध्ययन व अध्यापनशास्त्र, शालेय वातवारण, शिक्षकाची भूमिका आणि शिस्त या मुदयांच्या संदर्भात श्री अरबिंदो यांनी मांडलेल्या शैक्षणिक विचारांची चर्चा सविस्तर करा.
   २) शिक्षणातील मूल्यमिंमासच्या संदर्भाने शांतता आणि इतर मुल्यांची भूमिका सविस्तर विशद करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**
   १) शालेय व्यवस्थापन म्हणजे काय? शालेय नियोजन व्यवस्थापन व पर्यवेक्षणातील संदर्भातील शालेय समस्या स्पष्ट करा.
   २) शिक्षक शिक्षणाच्या संदर्भात 'NCF-2005' चे स्पष्टीकरण सविस्तर लिहा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**

अ) आधुनिक शिक्षणात शैक्षणिक तंत्र विज्ञानाचे महत्त्व लिहा.

ब) शिक्षणातील अनुदानाच्या समस्या

क) शिक्षणाची लोकशाहीची उद्दिष्टे

ड) शिक्षक संघटना

इ) समाजीकरण

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - I) (New) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Educational Studies (MED0103)

Day & Date: Tuesday, 23-12-2025 Max. Marks: 80
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative. **10**

1) Making indifference on the basis of religion, race, cast, sex or birth place is banned by legal code _____.
a) Code – 10 b) Code – 12
c) Code – 14 d) Code - 15

2) The use of technology to enhance learning process is called _____ in education.
a) ICT b) IT
c) CAI d) CAL

3) 'The Synthesis of Yoga' this book was written by _____.
a) Plato b) M. K. Gandhi
c) Dr. B. R. Ambedkar d) Yogi Aurobindo

4) 'PRATHAM Education Foundation' is an Example in _____ group of support system.
a) Government Organization b) Non-Government Organization
c) Social Organization d) All of above

5) Which of the following are the major socialization agencies?
A) Community B) Family C) Same group
D) Formal educational institution
a) B, C and D b) A, B, C and D
c) A and C d) A, B and C

6) The concept of multiculturalism education was stated firstly in _____.
a) India b) America
c) England d) Japan

7) Who among the following Indian thinkers has contributed towards the concept of Integral education?
a) Gijubhai Badheka b) Swami Vivekanand
c) Mahatma Gandhi d) Sri Aurobindo

8) Sarv Shiksha Abhiyan (S.S.A.) is partnership between _____.
- a) Central, State and local government
- b) Central and State government
- c) State and local government
- d) Central and local

9) _____ is an Originator of Educational Sociology.
- a) Jorge Pen
- b) John Due
- c) Ottawey
- d) Brown

10) Non-Governmental organizations or NGOs typically is established to work towards ____ welfare goals.
- a) Educational
- b) Public or Social
- c) Personal
- d) Backward peoples

Q.2 Write short answer. **10**

a) Write the role of school and peer group in the process of socialization of child.

b) Explain the nature of Interdisciplinary in education.

Q.3 Write short answer. **10**

a) Explain the contemporary challenges in school education.

b) Explain the concept of aesthetics in School Education.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**

a) Explain the contribution of Shri Auribindo's educational thoughts with reference to his view on curriculum, teaching - learning pedagogy, school environment, role of teacher and discipline.

b) Explain the role of Peace and other Values with special reference to Axiology in education.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) **15**

a) What is mean by school Management? Explain the issues related to planning, management and monitoring of school.

b) Explain in detail "NCF-2005" with reference to teacher Education.

Q.6 Write Short answer. (Any Four) **20**

a) Explain the importance of Educational technology in Modern Education.

b) Problems of Education Grant

c) Explain the democratic aims of Education.

d) Teacher Organization

e) Socialization

Seat No.	

Set | P

एम.एड्. (सत्र - I) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Introduction to Research Method (MED0104)

वार, दिनांक: शुक्रवार, २६-१२-२०२५ कमाल गुण: ८०
वेळ: दुपारी ०३:०० ते ०६:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) संशोधन साधनांमध्ये ––– हे अधिक विश्वसनीय साधन आहे.
अ) प्रश्नावली ब) निरीक्षण
क) मुलाखत ड) पदनिश्चय निश्चय श्रेणी

२) सहेतुक नमुना निवड ही ––– आहे.
अ) सांभाव्येतर ब) असांभाव्येतर
क) सहेतुक ड) सामान्य

३) कोणत्याही संशोधनाचा मुख्य हेतू हा ––– असतो.
अ) नवीन ज्ञान प्राप्ती
ब) तथ्यांचे विस्तारीकरण
क) तथ्यांचे पृथ:करण करुन त्यामध्ये संबंध प्रस्थापित करणे
ड) यापैकी नाही

४) दोन अध्यापन पध्दती मधील परिणामकारक अध्यापन पध्दती शोधण्यासाठी संशोधन पध्दती ––– वापरली जाते.
अ) वर्णनात्मक ब) ऐतिहासिक
क) कृती ड) प्रायोगिक

५) संशोधनामध्ये ––– ही ज्ञान संपादनाची पध्दत नाही वापरली जात.
अ) कल्पना ब) अनुभव
क) परंपरा ड) तर्क

६) संशोधनात कार्यात्मक व्याख्या ––– साठी वापरल्या जातात.
अ) उजळणी ब) विश्वसनीयता
क) अचूकता ड) संकल्पना निर्मिती

७) वर्णनात्मक संशोधन हे ——— प्रकारचे आहे.
अ) मुलभूत ब) परीणामोत्तर कारणमीमांसा
क) उपयोजित ड) पृथःकरणात्मक

८) खालीलपैकी ——— हा संशोधन आराखड्याचा घटक नाही.
अ) अभ्यास नमुना ब) साधने
क) माहितीचे पृथःकरण ड) संशोधन पध्दती

९) यादृच्छीकरणाचा मुख्य हेतू ——— गटाची निवड हा असतो.
अ) संबंधित ब) प्रातिनिधिक
क) अद्यावत ड) आदर्श

१०) संशोधनामध्ये गृहितके म्हणजे ———.
अ) नियम ब) तथ्ये
क) भाकिते ड) यापैकी नाही

प्र.२ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.
अ) जनसंख्या व नमुन्याचा आकार या संकल्पना स्पष्ट करा. **०५**
ब) ज्ञान निर्मितीचे स्त्रोत स्पष्ट करा. **०५**

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.
अ) गुणात्मक संशोधनाची नितीतत्त्वे ही संकल्पना स्पष्ट करा. **०५**
ब) चालांचे प्रकार स्पष्ट करा. **०५**

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) १५
अ) शैक्षणिक संशोधनाचा अर्थ लिहा व शैक्षणिक संशोधनाचे प्रकार स्पष्ट करा.
ब) घटना शास्त्र, मानववंश विज्ञान व व्यक्ती अभ्यास हे गुणात्मक संशोधनाचे दृष्टीकोन स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) १५
अ) संख्यात्मक संशोधनाची संकल्पना लिहा व संख्यात्मक संशोधनाचे प्रकार स्पष्ट करा.
ब) प्रश्नावली, मुलाखत व निरीक्षण ही संशोधनाची साधने त्यांच्या गुणवैशिष्ट्यांसह स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**

अ) संशोधन आराखडयाचे घटक

ब) केवळ उत्तर चाचणी समान गट अभिकल्प

क) मुलभूत सिध्दांत

ड) संशोधन साधनांचे प्रमाणीकीकरण

इ) सुगम यादृच्छीक नमुना निवड तंत्र

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - I) (New) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Introduction to Research Method (MED0104)

Day & Date: Friday, 26-12-2025 Max. Marks: 80
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the options. **10**

1) In research tools _____ is most reliable tool.
a) Questionnaire b) Observation
c) Interview d) Rating scale

2) Purposive sampling is _____ sampling.
a) Probability b) Non-probability
c) Purposive d) General

3) The main aim of any research is _____.
a) Acquiring new knowledge
b) Extending facts
c) Analysis of facts and establishing their relationship
d) None of these

4) To find out effective teaching methods from two teaching methods _____ research method is used.
a) Descriptive b) Historical
c) Action d) Experimental

5) In research _____ is not method of acquiring knowledge.
a) Imagination b) Experience
c) Tradition d) Reasoning

6) In research operational definitions are used for _____.
a) Revision b) Reliability
c) Precision d) Concept formation

7) Descriptive research is a ______ type of research.
a) Fundamental b) Ex-post facto
c) Applied d) analytical

8) One of the following ______ is not component of research proposal.
a) Study sample b) Tools
c) Data analysis d) Research methodology

9) The main purpose of randomization is selection of _____ group.
a) Relative b) Representative
c) Latest d) Ideal

10) In research assumptions means _____.
a) Forecasts b) Facts
c) Predictions d) None of these

Q.2 Answer the following questions. **05**
a) Explain the concept of population & sample size. **05**
b) Explain the Sources of knowledge generation.

Q.3 Answer the following questions. **05**
a) Explain the concept of Ethics of Qualitative research. **05**
b) Explain the types of variables.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) Write the meaning of educational research and explain types of educational research.
b) Explain various Qualitative research approaches viz. phenomenology, ethno-grapy, case studies.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) Write the concept of Quantitative Research and explain its types.
b) Explain Questionnaire, Interview & Observation tools of Research with their characteristic.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) **20**
a) Components of Research proposal
b) Post test only equivalent group design
c) Grounded theory
d) Standardization of research tools
e) Simple random sampling technique

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र - II) (नवीन) (CBCS) परीक्षाः ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Philosophy of Education (MED0201)

वार, दिनांकः बुधवार, १७-१२-२०२५ कमाल गुणः ८०

वेळः दुपारी ०३:०० ते ०६:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) तत्त्वज्ञानातील मूल्यमिमांसाचा मुख्य केंद्रबिंदू ––– आहे.
अ) ज्ञानाचे स्वरुप ब) वास्तवाचे स्वरुप
क) मूल्यांचे स्वरुप ड) समाजाचे स्वरुप

२) शिक्षणाच्या संदर्भात अध्यात्मशास्त्र हे ––– निश्चित मदत करते.
अ) अध्यापन पध्दती ब) मूल्यमापन तंत्र
क) शिक्षणाचा हेतू ड) वर्गखोली भौतिक मांडणी

३) ज्ञानमिमांसामध्ये सर्वाधिक महत्त्व दिला जाणारा ज्ञानाचा प्रकार ––– आहे.
अ) भावनिक ज्ञान ब) संवेदनशील ज्ञान
क) न्याय सत्य विश्वास ड) वर्गाची भौतिक रचना

४) वेदांत तत्त्वज्ञान ––– वर आधारीत आहे.
अ) भगवद्‌गीता ब) ऋग्वेद
क) उपनिषद ड) इतर

५) बौध्द तत्त्वज्ञानाचे संस्थापक ––– होते.
अ) महावीर ब) गौतम बुध्द
क) पतंजली ड) शंकराचार्य

६) जैनांचे २४ वे तीर्थंकर ––– आहेत.
अ) महावीर ब) परशुराम
क) बुध्द ड) यापैकी नाही

७) इस्लामिक तत्वज्ञान ––– शिकविण्यावर भर देते.
अ) कुराण ब) भगवद्‌गीता
क) महाभारत ड) वरील सर्व

८) भारतात मुलींसाठी पहिली शाळा ––– भारतीयांनी सुरु केली.

अ) डॉ. आंबेडकर	ब) म. फुले
क) म. गांधी	ड) स्वामी विवेकानंद

९) खालीलपैकी सामाजिक मूल्ये ––– आहे.

अ) सत्य	ब) सहकार्य
क) शांतता	ड) यापैकी नाही

१०) सॉक्रेटीस ––– देशातील तत्वज्ञ आहे.

अ) भारत	ब) ग्रीस
क) चायना	ड) इजिप्त

प्र.२ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. **१०**

अ) शैक्षणिक तत्त्वज्ञानाची गरज व व्याप्ती स्पष्ट करा.
ब) जैन तत्त्वज्ञानाचे स्वरुप स्पष्ट करा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**

अ) रुसोच्या शैक्षणिक विचारानुसार शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.
ब) मूल्याची संकल्पना लिहा व मूल्यांचे महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) शैक्षणिक तत्त्वज्ञान म्हणजे काय? त्याची गरज व कार्य स्पष्ट करा.
ब) मूल्यांचे प्रकार लिहा आणि विद्यार्थ्यांमध्ये मूल्यांची जनजागृती करण्यासाठी उपक्रम सूचवा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) महात्मा फुलेंच्या शैक्षणिक दृष्टिकोनातून शिक्षणाची ध्येये, अध्ययन–अध्यापन पध्दती व शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.
ब) पौर्वात्य बौध्द तत्त्वज्ञानानुसार शिक्षणाची ध्येये, अध्ययन – अध्यापन पध्दती व शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**

अ) उदात्तीकरण
ब) मूल्यंमिमांसा आणि शिक्षण
क) मूल्ये देण्यामध्ये शिक्षकाची भूमिका
ड) तत्त्वज्ञानाच्या वैदिक संप्रद्रायातील शिक्षण
इ) सॉक्रेटिसची शिक्षण पध्दती

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - II) (New) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Philosophy of Education (MED0201)

Day & Date: Wednesday, 17-12-2025 Max. Marks: 80
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative. **10**

1) The main focus of axiology in philosophy is _____.
a) Nature of knowledge b) Nature of reality
c) Nature of values d) Nature of society

2) In the context of education, metaphysics helps to determine _____.
a) Methods of teaching b) Assessment techniques
c) The purpose of education d) Physical classroom layout

3) _____ type of knowledge is most emphasized by epistemology.
a) Emotional knowledge b) Sensory knowledge
c) Justified true belief d) Artistic expression

4) Vedanta philosophy is mainly based on _____ text.
a) Bhagavad Geeta b) Rigveda
c) Upanishads d) Other

5) _____ was the founder of Buddism Philosophy.
a) Mahavir b) Gautam Buddha
c) Patanjali d) Shankaracharya

6) _____ was the 24 Tirthankar of Jainism.
a) Mahavir b) Parshuram
c) Buddha d) None of these

7) Islamic philosophy is mainly based on the teachings of _____.
a) Quran b) Bhagvat gita
c) Mahabharat d) All above

8) _____ was the first Indian to start a school for girls in India.
a) Dr. Ambedkar b) M. Phule
c) M. Gandhi d) Swami Vivekananda

9) _____ is the social value of the following.
a) Truth b) Co-operation
c) Silence d) None of these

10) Socrates was philosopher from _____ country.
a) India b) Greece
c) China d) Egypt

Q.2 Answer the following questions. **10**
a) Write Need and scope of educational Philosophy.
b) Explain the nature of Jain Philosophy.

Q.3 Answer the following questions. **10**
a) Explain the role of teacher according to Rousseau'S educational thought.
b) Write the concept of value and explain its importance.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) What is mean by educational philosophy and explain its need and functions?
b) Write the various types of values and suggest the activities awareness among students about values.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) Explain the M. Phule's educational views regarding education aims, teaching learning method and teacher role.
b) Explain the education aims, teaching learning method and teacher role according to eastern Buddhist philosophy.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) **20**
a) Liberalism
b) Axiology and education
c) Role of teacher given values to students.
d) Education in Vedic school of philosophy
e) Socrates education method

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र - II) (नवीन) (CBCS) परीक्षाः ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Sociology of Education (MED0202)

वार, दिनांकः शुक्रवार, १९-१२-२०२५ कमाल गुणः ८०
वेळः दुपारी ०३:०० ते ०६:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) शैक्षणिक समाजशास्त्राचा जनक ––– आहे.
अ) जॉर्ज हेरिंग्टन ब) जॉर्ज पेन
क) रॉबर्ट ब्राउन ड) जॉन ड्युई

२) शैक्षणिक समाजशास्त्र हे ––– घटकाशी संबंधित आहे.
अ) व्यक्तिविकास ब) सामाजिक पर्यावरण
क) सामाजिक प्रक्रिया ड) वरील सर्व

३) शाळा ही सामाजिक आंतरक्रियेची बंदिस्त पध्दती आहे, असे ––– यांनी सांगितले आहे.
अ) जॉर्ज पेन ब) जॉन ड्युई
क) विलियर्ड वालेर ड) रॉबर्ट ब्राऊन

४) ––– ही बहुसांस्कृतिक समाजाच्या शिक्षणातील समस्या आहे.
अ) सांस्कृतिक संघर्ष ब) प्रथा
क) परंपरा ड) मूल्ये

५) विद्यार्थ्यांना विविध संस्कृतीची ओळख करुन देणे हा ––– शिक्षणाचा उद्देश आहे.
अ) सामाजिक ब) सांस्कृतिक
क) बहुसांस्कृतिक ड) पर्यावरण

६) अहिंसा हे ––– चा घटक आहे.
अ) शांतता शिक्षण ब) सांस्कृतिक शिक्षण
क) पर्यावरण शिक्षण ड) बहुसांस्कृतिक शिक्षण

७) शांततेसाठी शिक्षण हे ––– याच्याशी संबंधित आहे.
अ) ज्ञान ब) कौशल्ये
क) मूल्ये ड) वरील सर्व

८) पीडितांसाठी शिक्षण ही संकल्पना ––– यांनी सांगितली आहे.
अ) पॉलो फ्रेरर ब) जॉर्ज पेन
क) जॉन ड्युई ड) रुसो

९) देशाच्या सीमा ओलांडून कल्पना, ज्ञान आणि संसाधनांची देवाणघेवाण म्हणजे –––.
अ) खाजगीकरण ब) उदारीकरण
क) जागतिकीकरण ड) बहुसांस्कृतिक

१०) संयुक्त राष्ट्रसंघटनेची स्थापना ––– मध्ये झाली.
अ) १९४१ ब) १९४५
क) १९४८ ड) १९४९

प्र.२ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. **१०**
अ) सामाजिक बदलात शिक्षकाची भूमिका विशद करा.
ब) शिक्षणातील समानता विशद करा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. **१०**
अ) शांतता शिक्षणाची गरज विशद करा.
ब) वंचितासाठी शिक्षणाची गरज विशद करा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) सातत्यपूर्ण शिक्षणाची गरज, महत्व व उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
ब) सामाजिक वंचितांच्या विशेष संदर्भात भारतीय सामाजिक प्रणालीतील असमानता स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) शांतता शिक्षणाची संकल्पना, घटक आणि उपागम स्पष्ट करा.
ब) शैक्षणिक समाजशास्त्राचा अर्थ आणि स्वरुप स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**
अ) शिक्षण एक सामाजिक प्रणाली
ब) बहुसांस्कृतिक समाजासाठी शिक्षण
क) शांतता शिक्षणाचे तत्वज्ञान
ड) आंतरराष्ट्रीय सामंजस्यासाठी शिक्षण
इ) खासगीकरणासाठी शिक्षण

SLR-KC-6

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - II) (New) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Sociology of Education (MED0202)

Day & Date: Friday, 19-12-2025 Max. Marks: 80
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative. **10**

1) The father of Educational Sociology is _____.
a) George Herrington b) George Payne
c) Robert Brown d) John Dewey

2) Educational Sociology is related to the aspect of _____.
a) Individual Development b) Social Environment
c) Social Process d) Above all

3) The school is a closed system of social interaction, it is stated by ____.
a) George Payne b) John Dewey
c) Williard Waller d) Robert Brown

4) The problem in the education of multicultural society is _____.
a) Cultural Conflict b) Customs
c) Traditions d) Values

5) Introducing various cultures to students is the purpose of _____ education.
a) Social b) Cultural
c) Multicultural d) Environment

6) Non violence is the component of _____.
a) Peace Education b) Cultural Education
c) Environment Education d) Multicultural Education

7) Education for Peace is related to _____.
a) Knowledge b) Skills
c) Values d) Above all

8) The concept of Education for Oppressed is stated by _____.
a) Paulo Freire b) George Payne
c) John Dewey d) Rousseau

9) Exchange of ideas, knowledge and resources by crossing the boundaries of a country means _____. .

a) Privatization b) Liberalization
c) Globalization d) Multicultural

10) United Nations Organization was established in _____.

a) 1941 b) 1945
c) 1948 d) 1949

Q.2 Write short answer. **10**

a) State the role of teacher in social change.
b) State equality in education.

Q.3 Write short answer. **10**

a) State the need of peace education.
b) State the need of education for disadvantaged.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**

a) Explain the need, importance and objectives of continuous education.
b) Explain the inequalities in Indian social system with special reference to social disadvantages.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) **15**

a) Explain the concept, components and approaches of peace education.
b) Explain the meaning and nature of educational sociology.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) **20**

a) Education as a social system
b) Education for multicultural society
c) Philosophy of peace education
d) Education for international understanding
e) Education for privatization

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र - II) (नवीन) (CBCS) परीक्षाः ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Curriculum Studies (MED0203)

वार, दिनांकः सोमवार, २२-१२-२०२५ कमाल गुणः ८०
वेळः दुपारी ०३:०० ते ०६:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) खालीलपैकी कोणते माहिती अभ्यासक्रम संकल्पनेचे उत्तम वर्णन करते?
अ) शिक्षकाची पाठ योजना
ब) विद्यार्थ्यांची अभ्यासाची दिनचर्या
क) शैक्षणिक सामग्रीची एक संघटित रचना
ड) परीक्षा पेपर्सचा संच

२) अभ्यासक्रमाच्या अंमलबजावणीमध्ये शिक्षकांची भूमिका ——— आहे.
अ) अभ्यासक्रमाची रचना करणे
ब) नियोजित अभ्यासक्रमाची अंमलबजावणी करणे
क) अभ्यासक्रमाकडे दुर्लक्ष करा आणि वैयक्तिक पद्धतींचे अनुसरण करणे
ड) पाठ्यपुस्तके तयार करणे

३) अध्ययन अनुभव निवडताना खालीलपैकी कोणता विचार केला पाहिजे?
अ) अध्ययन अनुभव विद्यार्थ्यांच्या गरजांशी सुसंगत असला पाहिजे
ब) अध्ययन अनुभव फक्त परीक्षांवर केंद्रित केला पाहिजे
क) अध्ययन अनुभव सर्व विद्यार्थ्यांसाठी प्रमाणित असणे आवश्यक आहे
ड) शिकण्याच्या अनुभवाने विद्यार्थ्यांच्या आवडीकडे दुर्लक्ष केले पाहिजे

४) खालीलपैकी कोणता अभ्यासक्रमाचा प्रमुख घटक मानला जात नाही?
अ) उद्दिष्टे ब) आशय
क) शाळेचे वेळापत्रक ड) मूल्यमापन

५) विषय–केंद्रित अभ्यासक्रमाचा दृष्टीकोन प्रामुख्याने यावर लक्ष केंद्रित करतो ———.
अ) विद्यार्थ्यांची आवड
ब) विशिष्ट विषयांचे किंवा ज्ञान शाखाचे ज्ञान
क) वास्तविक जीवनातील अनुभव
ड) सामाजिक समस्या

६) टाबाच्या प्रतिमांना नुसार, अभ्यासक्रम विकास ——— यापासून सुरू होतो.
- अ) उद्दिष्टे निश्चित करणे
- ब) शिकणाऱ्यांच्या गरजांचे निदान करणे
- क) आशय निवडणे
- ड) फलनिशप्ती मूल्यांकन करणे

७) प्रभावी अध्ययन अनुभव विकसित करण्यासाठी खालीलपैकी कोणता मुख्य निकष आहे?
- अ) अध्ययन अनुभव शिक्षक—केंद्रित असलेले पाहिजेत
- ब) अध्ययन अनुभवांनी गंभीर विचारांना प्रोत्साहन दिले पाहिजे
- क) अध्ययन अनुभव फक्त परीक्षांवर केंद्रित केला पाहिजे
- ड) अध्ययन अनुभवांनी विद्यार्थ्यांना आव्हान देऊ नये

८) बाल—केंद्रित अभ्यासक्रमाचा पाया ——— तत्वज्ञान आहे.
- अ) वर्तनवाद
- ब) प्रगतीवाद
- क) आवशक्यतावाद
- ड) वास्तववाद

९) विषय—केंद्रित अभ्यासक्रम साधारणपणे खालीलप्रमाणे आयोजित केला जातो.
- अ) कल्पना/संकल्पना आणि प्रकल्प
- ब) वैयक्तिक विषय किंवा ज्ञान शाखा
- क) समस्या निराकरण क्रियाकलाप
- ड) विद्यार्थ्यांचे सहकार्य

१०) खालीलपैकी कोणते वर्ग व्यवस्थापनाबाबत शिक्षकांच्या सक्षमतेमध्ये विविधता दर्शवते?
- अ) सर्व शिक्षक समान वर्ग व्यवस्थापन तंत्र वापरतात
- ब) वर्गातील वर्तन आणि गतिशीलता व्यवस्थापित करण्यात भिन्न कौशल्ये असलेले शिक्षक
- क) केवळ शैक्षणिक सामग्रीवर लक्ष केंद्रित करणारे शिक्षक
- ड) शिकवताना वर्गातील वातावरणाकडे दुर्लक्ष करणे

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**

अ) अभ्यासक्रमाचा अर्थ आणि संकल्पना स्पष्ट करा.

ब) अभ्यासक्रमातील मूलभूत घटक स्पष्ट करा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**

अ) अभ्यासक्रमाचा अभ्यासक केंद्रीत दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

ब) Wiles and Bondi—१९८९ च्या अभ्यासक्रमाचे प्रतिमान लिहा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) चांगले आणि योग्य शिक्षण अनुभव विकसित करण्यासाठी तत्त्वे आणि निकष सांगा.

ब) अभ्यासक्रमाचे शिकाऊ केंद्रीत, समुदाय केंद्रीत दृष्टिकोन समजावून सांगा आणि शिकाऊ केंद्रीत अभ्यासक्रमाचे महत्त्व लिहा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) रचना, एकात्मिक आणि आंतरविद्याशाखीय शिक्षण अनुभवांची प्रक्रिया स्पष्ट करा.

ब) शिक्षकांमधील विविधतेची त्यांच्या सक्षमतेवर चर्चा करा आणि त्याचा अध्यापन–अध्ययन प्रक्रियेवर होणाऱ्या परिणामाचे विश्लेषण करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**

अ) अभ्यासक्रमाचा वैचारिक आधार

ब) अभ्यासक्रमाची सामाजिक पुनर्रचनावाद

क) अभ्यासक्रम विकासातील समस्या

ड) शिकण्याचे अनुभव निवडणे

इ) Tylers–१९४९ चे प्रतिमान लिहा

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - II) (New) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Curriculum Studies (MED0203)

Day & Date: Monday, 22-12-2025 Max. Marks: 80
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative. **10**

1) Which of the following content is best describes the concept of curriculum?
a) A teacher's lesson plan
b) A student's study routine
c) An organized structure of educational content
d) A set of examination papers

2) The role of teachers in curriculum implementation is to _____.
a) Design the curriculum
b) Implement the curriculum as planned
c) Ignore the curriculum and follow personal methods
d) Create textbooks

3) Which of the following should be considered when selecting learning experiences?
a) The learning experience must be relevant to the learner's needs
b) The learning experience must focus only on exams
c) The learning experience must be standardized for all students
d) The learning experience must ignore student interest

4) Which of the following is NOT considered a major component of the curriculum?
a) Objectives b) Content
c) School timetable d) Assessment

5) The Subject-Centered Curriculum approach primarily focuses on _____.
a) Student interests
b) Knowledge of specific subjects or disciplines
c) Real-life experiences
d) Social issues

6) According to Taba's model, curriculum development starts with: _____.
a) Defining goals b) Diagnosing learner needs
c) Selecting content d) Evaluating outcomes

7) Which of the following is a key criterion for developing effective learning experiences?
   a) Learning experiences must be teacher-centered
   b) Learning experiences must encourage critical thinking
   c) Learning experiences must focus on exams only
   d) Learning experiences must not challenge students

8) Which philosophy is the foundation of a child-centered curriculum?
   a) Behaviorism   b) Progressivism
   c) Essentialism   d) Realism

9) The Subject-Centered Curriculum is typically organized around _____.
   a) Themes and projects
   b) Individual subjects or academic disciplines
   c) Problem-solving activities
   d) Student collaboration

10) Which of the following shows diversity in teacher competence regarding classroom management?
   a) All teachers using identical classroom management techniques
   b) Teachers having varying skills in managing classroom behavior and dynamics
   c) Teachers focusing only on academic content
   d) Ignoring classroom environment while teaching

Q.2 Write the answer of following. **10**
   a) Explain the Meaning and concept of Curriculum.
   b) Explain the basic Components of curriculum.

Q.3 Write the answer of following. **10**
   a) Explain the Learner centered approach of Curriculum.
   b) Write the Wiles and Bondi-1989 curriculum model.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**
   a) State the Principles and criteria for developing good and appropriate learning experiences?
   b) Explain the Learner centered. Community centered approaches of curriculum and write the importance of learner centered curriculum.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) **15**
   a) Explain the process of designing, integrated and interdisciplinary learning experiences.
   b) Discuss the diversity among teachers in their competence and analyze its impact on the teaching-learning process.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) **20**
   a) Ideological basis of curriculum
   b) Social Re-constructivism of curriculum

c) Issues in curriculum development
d) Selecting learning experiences
e) Tylers-1949 model of curriculum

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र - II) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Teacher Education – I (MED0204)

वार, दिनांक: बुधवार, २४-१२-२०२५ कमाल गुण: ८०
वेळ: दुपारी ०३:०० ते ०६:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) शिक्षक शिक्षणाचा अभ्यासक्रम ––– या संस्थेद्वारे तयार केला जातो.
अ) एन. सी. टी. ई. ब) नॅक
क) एस. सी. ई. आर. टी. ड) निपा

२) तात्विक माहिती, दिग्दर्शन, सराव आणि ––– हे चार शिक्षक प्रशिक्षणातील महत्वाचे घटक आहे.
अ) पर्यवेक्षण ब) प्रात्यक्षिक
क) प्रत्याभरण ड) यापैकी नाही

३) शिक्षकांच्या व्यावसायिक विकासासाठी ––– हे उपक्रम आवश्यक आहे.
अ) उद्‌बोधन वर्ग ब) उजाळा वर्ग
क) एफ. डी. पी. ड) वरील सर्व

४) सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षण कार्यक्रमाचा मुख्य उद्देश ––– मध्ये वाढ करणे हा आहे.
अ) मूलभूत कौशल्ये ब) व्यावसायिक गुणवत्ता
क) व्यावसायिक पात्रता ड) यापैकी नाही

५) प्रशिक्षणार्थीच्या अध्यापनात सुधारणा सुचवून कार्यवाही करणे म्हणजे ––– होय.
अ) अध्यापन ब) उपचारात्मक पर्यवेक्षण
क) निरीक्षण ड) यापैकी नाही

६) ––– हा सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षणाचा महत्वाचा घटक आहे.
अ) संपर्क सत्र ब) प्रार्थना
क) गणवेश ड) वरील सर्व

७) शिक्षक शिक्षणातील तात्विक व प्रात्यक्षिक भागातील मोठी दरी दूर करण्यासाठी ––– ची मदत होते.
   अ) व्याख्यान ब) सेमिनार
   क) कार्यशाळा ड) आंतरवासिता

८) ––– हे अध्यापनाचे सर्वात महत्वाचे कौशल्य होय.
   अ) नियमित वर्ग घेणे
   ब) अभ्यासक्रम विहित वेळेत पूर्ण करणे
   क) शिकवताना विद्यार्थ्यांना निवांत ठेवणे
   ड) विद्यार्थ्यांना शिक्षक काय म्हणतात हे समजणे

९) सेवांतर्गत प्रशिक्षणाचा कालावधी व अभ्यासक्रम हा ––– नुसार निश्चित केला जातो.
   अ) राष्ट्राची शैक्षणिक धोरणे ब) लक्ष्यगटाच्या गरजा
   क) तत्कालिन परिस्थिती ड) वरील सर्व

१०) खालीलपैकी ––– संस्था शिक्षक शिक्षणाच्या धोरण निर्मिती व गुणवत्ता नियंत्रण बाबींशी संबंधित आहे.
   अ) एन. सी. ई. आर. टी. ब) एन. सी. टी. ई.
   क) एस. सी. ई. आर. टी. ड) वरील सर्व

प्र.२ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. **१०**
   अ) भारतातील शिक्षक शिक्षणाची रचना स्पष्ट करा.
   ब) प्रौढ अध्ययनार्थी म्हणून विद्यार्थी शिक्षकांची गुणवैशिष्ट्ये कोणती?

प्र.३ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. **१०**
   अ) शिक्षक शिक्षणात कमी कालावधीच्या कोर्सची आवश्यकता स्पष्ट करा.
   ब) सेवांतर्गत परिणामकारक शिक्षक प्रशिक्षकांची गुणवैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**
   अ) भारतातील सध्याच्या प्रचलित सेवापूर्व व सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षणाच्या अभ्यासक्रमातील विविध समस्या स्पष्ट करा.
   ब) शालेय आधारित आंतरवासितेची संकल्पना व व्याप्ती सांगा. पूर्व – आंतरवासिता, आंतरवासिता, उत्तर आंतरवासिता – उपक्रम व अनुभव स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**
   अ) सेवापूर्व शिक्षक शिक्षण कार्यक्रमाची नियोजन करण्याची अंगे कोणती? प्रत्येक अंग थोडक्यात स्पष्ट करा.
   ब) शिक्षकांच्या निरंतर व्यावसायिक विकासाची गरज सांगून व्यावसायिक विकासासाठीचे मार्ग सविस्तर स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**

अ) एन.सी.टी.ई. ची कार्ये

ब) संचिका मूल्यनिर्धारण यावर टीप लिहा.

क) शिक्षक शिक्षणाच्या दुरुस्थ शिक्षण पध्दतीचे गुण व मर्यादा लिहा.

ड) सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षण कार्यक्रम संघटनांच्या सामाजिक समस्या स्पष्ट करा.

इ) उद्‌बोधन व उजाळा वर्ग

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - II) (New) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Teacher Education – I (MED0204)

Day & Date: Wednesday, 24-12-2025 Max. Marks: 80
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative. **10**

1) The teacher Education Curriculum will be prepared by _____ institution.
a) NCTE b) NAAC
c) SCERT d) NIEPA

2) Theory, Demonstration, Practice and _____ are the important four components of Teacher Training.
a) Supervision b) Practical
c) Feedback d) None of these

3) _____ is the essential program for professional development of teachers.
a) Orientation Course b) Refresher Course
c) FDP d) Above all

4) The purpose of in-service teacher education program is to increase _____.
a) Basic skills b) Professional Quality
c) Professional qualification d) None of these

5) Suggesting improvement in teaching of trainees and implementation of it means _____.
a) Teaching b) Remedial Supervision
c) Observation d) None of these

6) _____ is important factor for the in-service teacher education program.
a) Contact sessions b) Prayer
c) Uniform d) Above all

7) _____ helpful to relevance the gap between theoretical and practicum part in teacher education.
a) Lecture b) Seminar
c) Workshop d) Internship

8) The most important skill of teaching is _____.
a) Taking classes regularly
b) covering the curriculum allotted time
c) Keeping students relaxed while teaching
d) Making students understand what the teacher says

9) The duration and curriculum of in - service teacher education is fixed _____.
a) According to educational aims and policies of nation
b) According to need of target group
c) According to current condition
d) Above all

10) _____ is the following organization mainly associated with policy making and quality control aspects of teacher education.
a) NCERT b) NCTE
c) SCERT d) Above all

Q.2 Short Answer Type Question. **10**
a) Explain the structure of teacher education in India.
b) What are the characteristics of student teacher as an adult learner?

Q.3 Short Answer Type Question. **10**
a) Explain the need of short-term courses in teacher education.
b) What are the qualities of an effective in-service teacher educator?

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) Explain the different problems of existing pre-service and in-service teacher education programme in India.
b) State the concept and scope of school - based Internship. Explain the activities and experience in Pre- Internship, Internship and Post – Internship.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) What are the aspects for planning an in-service Teacher education program? Explain any two aspects in brief.
b) State the need for continuing professional development of teacher and explain the modes of Professional development of teachers.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) **20**
a) Function of N.C.T.E.
b) Write short note of portfolio assessment.
c) Write merits and limitations of distance mode of teacher education.
d) Explain the common problems for organizing an in-service Teacher education programme.
e) Orientation and Refresher Course

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र – III) (नवीन) (CBCS) परीक्षाः ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Advance Research Method (MED0301)

वार, दिनांक : बुधवार, २९-१०-२०२५ कमाल गुणः ८०
वेळः सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा. १०

१) सामग्रीचा ——— हा प्रकार आहे.
अ) नामांकन ब) क्रमांकन
क) अंतर ड) वरील सर्व

२) लेखी संदर्भात सामान्यतः ——— शैली वापरली जाते.
अ) APA ब) PAP
क) SPSS ड) SSPS

३) संशोधन अहवालात मुख्यतः ——— विभाग असतात.
अ) दोन ब) तीन
क) चार ड) पाच

४) स्पियरमनने सहसंबंधाची ——— पद्धती मांडली.
अ) गुणानुक्रम ब) क्रमांकन
क) गुणोत्तर ड) वरीलपैकी नाही

५) गुणात्मक संशोधनात ——— अधिक उपयुक्त आहे.
अ) सांख्यिकीय विश्लेषण ब) ट्रेंड विश्लेषण
क) तथ्यात्मक विश्लेषण ड) वरीलपैकी नाही

६) एसपीएसएस सॉफ्टवेअर ——— विश्लेषणासाठी वापरला जातो.
अ) डेटा ब) पुस्तक
क) आढावा ड) वरील सर्व

७) तीन गटांमधील फरक महत्त्वपूर्ण आहे की नाही हे शोधण्यासाठी ——— चाचणी वापरली जाते.
अ) टी ब) एफ
क) झेड ड) सर्व वरील

८) मुले व मुली यांच्या कर्तृत्वामध्ये काही फरक नाही ही ——— परिकल्पना आहे.

अ) शून्य ब) दिशात्मक

क) संशोधन ड) अदिशात्मक

९) संशोधनात विश्वासार्हता प्रस्थापित करण्यासाठी ——— महत्वाचे आहे.

अ) कठोर कार्यपद्धती ब) पारदर्शकता आणि स्पष्टता

क) संवाद आणि सादरीकरण ड) सर्व वरील

१०) सहप्रचलनाचे विचलन म्हणजे ——— होय.

अ) ANOVA ब) ANCOVA

क) ANVA ड) ANAC

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**

अ) सहसंबंध आणि सहसंबंध गुणांकाची संकल्पना स्पष्ट करा.

ब) त्रिकोणीकरण म्हणजे काय?

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**

अ) नॉन–पॅरामीट्रिक चाचण्या म्हणजे काय?

ब) संशोधन अहवालाचे मूल्यमापन ही संकल्पना स्पष्ट करा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) संशोधन अहवाल लेखनाच्या विविध विभागांचे तपशीलवार वर्णन करा.

ब) परिकल्पनेचे परीक्षण म्हणजे काय? शून्य परिकल्पनेचे परीक्षण स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) केंद्रीय प्रवृत्तीचे परिमाणे म्हणजे काय? केंद्रीय प्रवृत्तीचे विविध परिमाणे स्पष्ट करा.

ब) संदर्भ विश्लेषण, पुष्टीकरण आणि विश्वासार्हता स्थापित करण्याची संकल्पना स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणतेही चार) **२०**

अ) ट्रेंड विश्लेषणाची संकल्पना

ब) सामग्री विश्लेषणासाठी संगणकाचा वापर

क) प्रतिगमनाची संकल्पना

ड) सार्थकता पातळी

इ) Z–प्राप्तांक

SLR-KC-9

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Advance Research Method (MED0301)

Day & Date: Wednesday, 29-10-2025 Max. Marks: 80
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the options. **10**

1) _____ is a data type.
a) Nominal b) Ordinal
c) Interval d) All about

2) In writing reference generally _____ style is used.
a) APA b) PAP
c) SPSS d) SSPS

3) Research report mostly consists of _____ sections.
a) two b) three
c) four d) five

4) _____ correlative method was stated by Spearman.
a) Rank difference b) Ordinal
c) Ratio d) None of them

5) In Qualitative researches _____ is more useful.
a) Statistical analysis b) Trend analysis
c) Factorial analysis d) None of them

6) SPSS software is used for _____ analysis.
a) data b) book
c) review d) Above all

7) _____ test is used to find whether the difference among three groups is significant.
a) T b) F
c) Z d) Above all

8) There is a no significant difference between achievement of boys and girls are _____ hypothesis.
a) null b) directional
c) research d) unidirectional

9) _____ is important in establishing credibility in research.
a) Rigorous methodology
b) Transparency and clarity
c) Communication and presentation
d) All Above

10) _____ stands for analysis of covariance.
a) ANOVA b) ANCOVA
c) ANVA d) ANAC

Q.2 Answer the following questions. **10**
a) Explain the concept of co-relation and co-efficient.
b) What is meant by Triangulation?

Q.3 Answer the following questions. **10**
a) What is meant by non-parametric tests?
b) Explain the concept of Evaluation of research report.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) Explain the various sections of research report writing in detail.
b) What is meant by testing of hypothesis? Explain the testing of Null hypothesis.

Q.5 Answer the following question. (Any One) **15**
a) What is meant by measures central tendency? Explain the various measures of central tendencies.
b) Explain the concept of context analysis, corroboration and establishing credibility.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) **20**
a) Concept of Trend Analysis
b) Use of computer for data analysis
c) Concept of regression
d) Level of significance
e) Z - scores

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र – III) (नवीन) (CBCS) परीक्षाः ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Teacher Education - II (MED0302)

वार, दिनांकः शुक्रवार, ३१-१०-२०२५ कमाल गुणः ८०

वेळः सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) माध्यमिक शिक्षणाचे सार्वत्रिकीकरण ––– वर्षी सुरु झाले.
अ) २००९ ब) २०१३
क) २०१० ड) २०१४

२) शिक्षकांसाठी संचित शहाणपणाचा आग्रह ––– धरला.
अ) हॉवर्ड ब) डेंग
क) टी. एस. शुल्मन ड) एम. हॅबरमन

३) ––– शिक्षकांची भूमिका अत्यंत महत्त्वाची आहे.
अ) सेवांतर्गत ब) सेवापूर्व
क) विशेष ड) यापैकी नाही

४) शिक्षकांच्या तयारीमध्ये ––– ची भूमिका खुप महत्त्वाची आहे.
अ) इंटर्नशिप ब) मायक्रो टीचिंग
क) सिमुलेशन ड) यापैकी नाही

५) ––– शिक्षक वर्तन प्रभावी शिक्षक ओळखण्यास मदत करतात.
अ) प्रामाणिकपणा
ब) व्यावसायिक उत्कृष्टतेची आव
क) विद्यार्थी शिकत आहेत आणि समजून घेत आहेत याची खात्री करा
ड) समाधान व्यक्त करा

६) ––– ही शिक्षक शिक्षणाची मुख्य संस्था आहे.
अ) एन. सी. ई. आर. टी. ब) एन. सी. टी. ई.
क) सी. बी. एस. ई. ड) नॅक

७) व्यवस्थापन ही ––– संकल्पना आहे.
अ) व्यापक ब) मर्यादित
क) लवचिक ड) वरील सर्व

८) माध्यमिक शिक्षणासाठी १९५२ मध्ये भारत सरकारने जाहीर केलेल्या आयोगाचे अध्यक्ष ——— हे होते.

अ) राधाकृष्णन
ब) मुदलियार
क) कोठारी
ड) यापैकी नाही

९) डी. पी. ई. पी. म्हणजे ———.

अ) जिल्हा प्राथमिक शिक्षण कार्यक्रम
ब) प्राथमिक शिक्षण विकास कार्यक्रम
क) जिल्हा योजना शिक्षण कार्यक्रम
ड) यापैकी नाही

१0) ——— वर्षी राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षण धोरण तयार झाले.

अ) १९८५
ब) १९६२
क) १९६८
ड) २0११

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१0**

अ) सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षणात स्वयंसेवी संस्थांची भूमिका स्पष्ट करा.
ब) RMSA ची गरज आणि महत्त्व लिहा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१0**

अ) शिक्षकांच्या व्यवसायिक वृद्धी पुढील पाच आव्हाने स्पष्ट करा.
ब) सर्व शिक्षा अभियानाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) शिक्षक बांधिलकी सक्षमता आणि कार्यक्षमतेशी संबंधित मुद्दे स्पष्ट करा.
ब) सेवांतर्गत शिक्षणाची संकल्पना सांगून त्याचे शिक्षक शिक्षणातील महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) NCERT, NCTE आणि SCERT ची भूमिका आणि कार्य स्पष्ट करा.
ब) शिक्षक शिक्षणातील खाजगी संस्थांची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२0**

अ) अनेक विषयाचे शिक्षक
ब) शिक्षक शिक्षणासंदर्भात माध्यमिक शिक्षण आयोग १९५२ ची वैशिष्ट्ये
क) भारतातील शिक्षक शिक्षणाचे गुण
ड) शिक्षणाचे सार्वत्रिकरणाचे महत्त्व सांगा.
इ) अध्यापनावर गेज संशोधन

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Teacher Education - II (MED0302)

Day & Date: Friday, 31-10-2025 Max. Marks: 80
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative. **10**

1) Univerlisation of Secondary Education is started in the year _____.
a) 2009 b) 2013
c) 2010 d) 2014

2) _____ insisted accumulated wisdom for teachers.
a) Howard b) Deng
c) T. S. Schulman d) M. Haberman

3) Role of _____ Teacher Education is very important.
a) In-service b) Pre-service
c) Special d) None of the above

4) The Role of _____ is very important in the preparation of Teacher.
a) Internship b) Micro Teaching
c) Simulation d) None of the above

5) Which teacher behaviours helps in identifying an effective teacher?
a) Honestly
b) Liking for professional excellence
c) Ensure students learning and understanding
d) Express satisfaction

6) The _____ is main institute of Teacher Education.
a) NCERT b) NCTE
c) CBSE d) NAAC

7) Management is _____ concept.
a) Scope b) Limited
c) Flexible d) All above

8) The commission was appointed by the Government of India in 1952 under the chairmanship of _____ for the secondary education.
a) Radhakrishnan b) Mudaliar
c) Kothari d) None of the above

9) DPEP stands for _____.
a) District Primary Education Program
b) Development Primary Education Program
c) District Plan Education Program
d) None of the above

10) The National Teacher Education Policy was formulated ____ year.
a) 1985 b) 1962
c) 1968 d) 2011

Q.2 Answer the following questions. **10**
a) Explain the role of NGOs in in-service teacher education.
b) Write the need and importance of 'R M S A'.

Q.3 Answer the following questions. **10**
a) 'The next five challenges for teacher's professional growth.
b) State the importance of Sarva Shiksha Abhiyan.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) Explain issues related to Teacher's commitment. Competency, and performance?
b) State the concept of in-service learning and explain its importance in teacher education.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) Explain the role and function of NCERT, NCTE & SCERT.
b) Explain the role of private institutions in teacher education.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) **20**
a) Multiple subject teachers
b) State the features of the Secondary Education Commission 1952 regarding teacher education.
c) Merits of Teacher Education in India.
d) State the importance of universalization of education.
e) Gage's research on Teaching

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र - III) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Secondary School Level Status, Issues and Concerns (MED0305)

वार, दिनांक: सोमवार, ०३-११-२०२५ कमाल गुण: ८०
वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) पोर्टफोलियो मूल्यांकनाचा ––– हा उद्देश आहे.
अ) विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शिक्षणावर चिंतन करण्याची संधी उपलब्ध करुन देणे
ब) स्वतःचे मुल्यांकन करण्यासाठी
क) संकल्पनांच्या सखोल आकलनासाठी
ड) वरील सर्व

२) भारतातील शिक्षक शिक्षणाचे पदवी शिक्षणक्रम दोन वर्षाचे करण्याची शिफारस ––– या समितीने केली आहे.
अ) डॉ. यशपाल ब) वर्मा
क) डॉ. दवे ड) डॉ. कोठारी

३) माध्यमिक स्तरावरील सेवापूर्व व सेवान्तर्गत प्रशिक्षणाचे ––– समस्या आहे.
अ) मुल्यांची पायमल्ली ब) शिक्षक शिक्षणाची रचना
क) सामाजिक समस्या ड) वरील सर्व

४) माध्यमिक शिक्षणाच्या सद्यस्थितीमध्ये ––– इयत्ता समाविष्ट आहे.
अ) पाच व सहा ब) सहा आणि सात
क) चार आणि पाच ड) नऊ व दहा

५) शाळेतील मुलांच्या उपस्थितीमध्ये त्याच्या प्रत्येक घटकांचे मूल्यमापन करणे हे ––– चे ध्येय आहे.
अ) सातत्यपूर्ण आणि सर्वंकष मूल्यमापन
ब) अध्ययन
क) अध्यापन
ड) प्रत्याभरण

६) खडू फळा मोहिमेत ––– चा समावेश होत नाही.
अ) खडू फळा ब) नकाशे
क) पाण्याची टाकी ड) तक्ते

७) माध्यमिक शिक्षणासाठीचा ––– हा शिक्षण प्रशिक्षण कार्यक्रम आहे.
अ) बी. एड. ब) डी. इल. एड.
क) एम. ए. शिक्षणशास्त्र ड) एम. एड.

८) एन.सी.ई.आर.टी. चे कार्य ––– आहे.
अ) शिक्षकांचे सेवापूर्व आणि सेवांतर्गत प्रशिक्षणाचे आयोजन करणे.
ब) मॉडेल पाठ्यपुस्तके आणि जर्नल्स तयार करणे आणि प्रकाशित करणे.
क) शालेय शिक्षणाशी संबंधित संशोधन क्षेत्रांत हमी, मदत, प्रोत्साहन आणि समन्वय साधने
ड) वरील सर्व

९) नवोदय विद्यालय व केंद्रिय विद्यालयात मुलींना इयत्ता ––– पर्यंत मोफत शिक्षण दिले जाते.
अ) पाचवी ब) आठवी
क) दहावी ड) बारावी

१०) कृती कार्यक्रम (पीओए) १९९२ चे उद्दिष्ट ––– आहे.
अ) सार्वत्रिक नोंदणी
ब) मुले टिकवून ठेवणे
क) १४ वर्षापर्यंतचे यशस्वी शिक्षण पूर्ण करणे
ड) वरील सर्व

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.
अ) किशोरवयीन मुलांची अध्ययन–अध्यापनाची प्रक्रिया स्पष्ट करा. **०५**
ब) माध्यमिक शिक्षणाच्या सार्वत्रिकीकरणाशी संबंधित आव्हाने स्पष्ट करा. **०५**

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.
अ) सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षणाचे उद्दिष्टे सांगा. **०५**
ब) शालेय अनुभव/इंटर्नशिप कार्यक्रमाचे मूल्यमापन कोणत्या मुद्द्यांच्या आधारे कराल? **०५**

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) १५
अ) शिक्षक – शिक्षणात सी. सी. ई. संकल्पना स्पष्ट करा व आकारिक व साकारिक मूल्यमापनाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
ब) माध्यमिक स्तरावर भारतातील शिक्षक शिक्षणाचा विकास सांगा. शिक्षक–शिक्षणाबाबत विविध आयोग आणि समित्यांच्या शिफारशी स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) माध्यमिक स्तरावरील पर्यायी शिक्षणाच्या समस्या आणि कार्यनीती स्पष्ट करा.

ब) बहुविध बुध्दिमत्तेसाठी शिक्षणाची संकल्पना सांगा. शैक्षणिक प्रक्षेपण म्हणजे काय?

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**

अ) माध्यमिक स्तरावरील एमआयएस मॅपिंगची रचना

ब) शिक्षक – शिक्षणातील एनसीटीई भूमिका

क) माध्यमिक शिक्षणातील सार्वत्रिकीकरण समस्या

ड) माध्यमिक शिक्षणाची स्थिती

इ) शिक्षक – शिक्षणातील NUEPA ची भूमिका

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Secondary School Level Status, Issues and Concerns (MED0305)

Day & Date: Monday, 03-11-2025 Max. Marks: 80
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the options. **10**

1) _____ is the purpose of portfolio assessment.
- a) Provides an opportunity for a student to reflect on their learning
- b) To self-assess
- c) To formulate a deeper understanding of the concepts
- d) Above all

2) _____ Committee was recommended two year degree course of teacher Education in India.
- a) Dr. Yashpal
- b) Warma
- c) Dr. Dave
- d) Dr. Kothari

3) _____ is the problems of pre-service and in-service training programme at secondary Level.
- a) Erosion of values
- b) Structure of teacher Programme
- c) Social issues
- d) Above all

4) In present status of secondary education _____ standards are included.
- a) 5th & 6th
- b) 6th & 7th
- c) 4th & 5th
- d) 9th & 10th

5) Evaluating every aspect of the children during their presence at the schools is the aim of _____.
- a) Continuous and Comprehensive Evaluation
- b) Learning
- c) Teaching
- d) Feedback

6) In the operation black board ____ is not include.
- a) Black board
- b) Maps
- c) Water tank
- d) Charts

7) _____ s a teacher training programme for secondary education.
- a) B.Ed.
- b) D.EI.Ed.
- c) M.A. Education
- d) M.Ed.

8) _____ is the functions of NCERT.
- a) Organise pre-service and in-service training of teachers
- b) Prepare and publish model textbooks, journals
- c) Undertake, aid, promote and coordinate research in areas related to school education
- d) Above all

9) In Navodaya Vidyalaya and Kendriya Vidyalaya free education is imparted to girls up to class ____.
- a) V
- b) VIII
- c) X
- d) XII

10) The Programme of Action (POA) 1992 the objective is _____.
- a) to universal enrolment
- b) to retention of children
- c) to successful completion of education upto 14 years.
- d) above all

Q.2 Write the answer of following.

a) Explain the Process of teaching - Learning of adolescent. **05**

b) Explain the Challenges related to universalization of Secondary education. **05**

Q.3 Write the answer of following.

a) State the objective of In-service Teacher Education. **05**

b) What basis will you evaluate the school experience / Internship program? **05**

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**

a) Explain the Concept of CCE in Teacher Education and Explain the Nature of formative and summative evaluation.

b) State the development of teacher education in India at secondary level. Explain the recommendations of various commissions and committees concerning teacher education system.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) **15**

a) Explain the problems and strategies of alternative schooling at secondary stage.

b) State the concept of education for multiple intelligence. What is meant by Educational Projection?

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) **20**

- **a)** Structure of MIS School Mapping at Secondary Level
- **b)** NCTE's Role in Teacher Education
- **c)** Problems to universalization of secondary Education
- **d)** Status of secondary education
- **e)** NUEPA's Role in Teacher Education

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र - III) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Secondary School level Curriculum, Pedagogy and Assessment
(MED0306)

वार, दिनांक: गुरूवार, ०६-११-२०२५ कमाल गुण: ८०
वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) महाराष्ट्रातील माध्यमिक शालेय विषयात मराठी ही ––– भाषा आहे.
अ) द्वितीय ब) प्रथम
क) तृतीय ड) यापैकी नाही

२) माध्यमिक स्तरावरील शालेय अभ्यासक्रमाच्या भाषेच्या पाठ्यपुस्तकात ––– चा समावेश आहे.
अ) गद्य ब) पद्य
क) दोन्ही अ आणि ब ड) यापैकी नाही

३) माध्यमिक शालेय स्तरामध्ये ––– ही इयत्ता समाविष्ट आहे.
अ) सहावी ब) सातवी
क) आठवी ड) नववी

४) ––– हे भाषिक कौशल्य आहे.
अ) भाषण ब) वाचन
क) लेखन ड) वरील सर्व

५) एस.सी.ई.आर.टी. चे मुख्य कार्यालय महाराष्ट्राच्या ––– शहरात आहे.
अ) मुंबई ब) पुणे
क) नाशिक ड) नागपूर

६) अभ्यासक्रमाच्या मूल्यमापनात ––– या प्रकाराचा समावेश होतो.
अ) आकारिक ब) सारांशात्मक
क) दोन्ही अ आणि ब ड) यापैकी नाही

७) पाठ्यक्रमानुसार ––– ही पूरक प्रणाली आहे.
अ) दूरसंचार ब) ई–अध्ययन
क) दोन्ही अ आणि ब ड) यापैकी नाही

८) AI चे विस्तारित रुप ––– आहे.

अ) आर्टिस्ट इंटेरिअर | ब) आर्टिफिसियल इंटेलिजंस
क) आर्ट इन | ड) आर्ट इन्व्हेस्टर

९) सेवापूर्व प्रशिक्षणात ––– ही कृती आवश्यक असते.

अ) व्हिडिओ कॉन्फरंसिंग | ब) ऑनलाईन ट्रेनिंग
क) फेस टू फेस कम्युनिकेशन | ड) यापैकी नाही

१०) प्रशिक्षण कार्यक्रमांमध्ये ––– हा प्रशिक्षण प्रकार आहे.

अ) सेवापूर्व | ब) सेवांतर्गत
क) दोन्ही अ आणि ब | ड) यापैकी नाही

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**

अ) अभ्यासक्रमाचा अर्थ व संकल्पना लिहा.
ब) भाषा अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे लिहा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**

अ) विज्ञान शिक्षकाची भूमिका काय आहे?
ब) माध्यमिक स्तरावर संशोधनाची गरज व महत्त्व काय?

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) प्रशिक्षण कार्यक्रम म्हणजे काय? सेवापूर्व व सेवांतर्गत प्रशिक्षणाचे स्वरुप लिहा.
ब) कोणत्याही तीन पूरक प्रणालींची चर्चा करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासात तसेच वैज्ञानिक दृष्टिकोन विकासात विज्ञान शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.
ब) शालेय अभ्यासक्रमाची तत्वे व घटकांची योग्य उदाहरणांसह चर्चा करा.

प्र.६ थोडक्यात उत्तर लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**

अ) समाजशास्त्राची उद्दिष्टे लिहा.
इ) अध्ययन अनुभव म्हणजे काय?
क) कोणत्याही दोन अध्ययन कृती लिहा.
ड) ई अध्ययनाचे महत्व लिहा.
इ) सेवांतर्गत कार्यक्रमाच्या मर्यादा काय आहेत?

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Secondary School level Curriculum, Pedagogy and Assessment (MED0306)

Day & Date: Thursday, 06-11-2025 Max. Marks: 80
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the options. **10**

1) In Maharashtra Secondary school subjects Marathi is _____ language.
a) Second b) First
c) Third d) None of them

2) Secondary school syllabus includes in language textbook _____ is important.
a) Prose b) Poetry
c) Both a and b d) None of them

3) In the Secondary school level _____ standard is included.
a) VI b) VII
c) VIII d) IX

4) _____ is a language skill.
a) Speaking b) Reading
c) Writing d) All above

5) SCERT main office of Maharashtra state located in _____ city.
a) Mumbai b) Pune
c) Nashik d) Nagpur

6) In the evaluation of curriculum _____ type included.
a) Formative b) Summative
c) Both a and b d) None of them

7) _____ is the support system as per the syllabus.
a) Teleconferencing b) E-learning
c) Both a and b d) None of them

8) Long form of AI is _____.
a) Artist Interior b) Artificial Intelligence
c) Art In d) Art Investor

9) _____ activity is essential for pre service training.

a) Video conferencing b) Online training
c) Face to face communication d) None of them

10) In the training, program _____ is the type of training.

a) Pree service b) In service
c) Both a and b d) None of them

Q.2 Write the answer of following questions. 10

a) Write the meaning and concept of curriculum.
b) Write the objectives of language curriculum.

Q.3 Write the answer of following questions. 10

a) What is the role of science teacher in secondary schools?
b) What is the importance and need of research in secondary level?

Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15

a) What is meant by training program? Write the nature of Pree-service and in-service training program.
b) Discuss the support system any three of them.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15

a) Explain the role of science teacher in students life for develop the scientific attitude and all round development.
b) Discuss the school curriculum principles and components with appropriate examples.

Q.6 Answer in brief of the following questions. (Any Four) 20

a) Write the objectives of social science.
b) What is meant by learning experience?
c) Write any two learning activities.
d) Write the importance of e-learning.
e) What is the limitations in service program.

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र – IV) (नवीन) (CBCS) परीक्षाः ऑक्टोबर/नोव्हेंबर – २०२५
Psychological Foundation of Education (MED0401)

वार, दिनांक : मंगळवार, २८-१०-२०२५ कमाल गुणः ८०
वेळः सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) ब्रह्म हेच अंतिम सत्य आहे हा विचार ––– चा आहे.
अ) वेदांत ब) जैन धर्म
क) मार्क्सवाद ड) बौद्धवाद

२) मानसशास्त्राचे विविध संप्रदाय ––– या कालखंडात विकसित झाले.
अ) १८६२ ते १८७६ ब) १८७२ ते १८८६
क) १९०२ ते १९१६ ड) १८१८ ते १९१२

३) विशेष गरजा असणाऱ्या मुलांना ––– असे म्हणतात.
अ) कुशाग्र मुले ब) सावकाश अध्ययन करणारे
क) अक्षम मुले ड) वरील सर्व

४) वैदिक काळात शिक्षण ––– पद्धतीने दिले जात असे.
अ) मकतब ब) पब्लिक शाळा
क) गुरुकूल ड) मदरसा

५) प्रेरणा म्हणजे अध्ययनापर्यंत जाणारा महामार्ग अशा शब्दात प्रेरणेचे वर्णन कोणी केले आहे?
अ) अब्राहम मॉस्लो ब) स्किनर
क) वॉल्टर कॅनन ड) ॲरनोल्ड

६) सावकाश शिकणाऱ्या विद्यार्थ्यांचा बुद्धिगुणांक –––.
अ) ७० पेक्षा कमी ब) ७० पेक्षा जास्त
क) ६० पेक्षा कमी ड) ५० पेक्षा कमी

७) खालीलपैकी हे व्यक्तिभेदाचे कारण आहे.
अ) अनुवंश ब) वय
क) लिंग ड) वरील सर्व

८) n ऐवजी u, p ऐवजी q, ३ ऐवजी ६ अशा प्रकारचे वाचन व लेखन करणाऱ्या बालकांना काय म्हणतात?
अ) प्रज्ञावान ब) सावकाश शिकणारा
क) अक्षम ड) यापैकी नाही

९) व्यक्तिमत्व ––– यांनी समृध्द होते.
अ) अनुवंश ब) परिस्थिती
क) अनुवंश व परिस्थिती ड) यापैकी नाही

१०) समूह प्रक्रियेचा ––– पैलू आहे.
अ) सलग्न ब) समर्थन
क) आकलन ड) सुसंगत

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**
अ) तुम्ही अभ्यासलेली गेस्टाल्टची उपपत्ती स्पष्ट करा.
ब) प्रेरणेचे अर्थ व महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**
अ) व्यक्तिभेदासंदर्भात अनुवंश व परिस्थितीची भूमिका स्पष्ट करा.
ब) समूहाची व्याख्या व त्याचे प्रकार स्पष्ट करा.

प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे सविस्तरपणे लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) समूह अभ्यासाचे विविध तंत्रे स्पष्ट करा.
ब) अभ्यासक्रमानुसार विशेष गरजा असणाऱ्या विद्यार्थ्यांची लक्षणे स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे सविस्तरपणे लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) प्रेरणेवर प्रभाव टाकणारे घटक स्पष्ट करा.
ब) मानसशास्त्रीय मानवतावादी संप्रदायाचे शिक्षक व विद्यार्थ्याच्या भूमिकेचा ऐतिहासिक दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

प्र.६ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **२०**
अ) व्यक्तिभेदाचे महत्त्व लिहा.
ब) समूह प्रक्रियेवर टिप लिहा.
क) शिक्षक म्हणून सावकाश शिकणाऱ्या विद्यार्थ्याला कसे विकसित कराल?
ड) वैदिक संप्रदाय स्पष्ट करा.
इ) अध्ययनासंदर्भात प्रेरणा सिद्धांताचे उपयोग स्पष्ट करा.

SLR-KC-15

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Psychological Foundation of Education (MED0401)

Day & Date: Tuesday, 28-10-2025 Max. Marks: 80
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the options. **10**

1) "Brahma is at last truth" This thought is by _____.
a) Vedant b) Jain Religion
c) Marxism d) Buddhism

2) Different schools of psychology developed in the period.
a) 1862 to 1876 b) 1872 to 1886
c) 1902 to 1916 d) 1818 to 1912

3) Exceptional children's are called as _____.
a) Gifted b) Slow learner
c) Disabled d) All above

4) During the Vedic Period, Education was given by _____.
a) Maktab b) Public school
c) Gurukul d) Madrasa

5) Motivation is a highway towards learning is said by _____.
a) Abraham Maslow b) Skinner
c) Walter Canan d) Arnold

6) IQ of slow learner is _____.
a) Less than 70 b) More than 70
c) Less than 60 d) Less than 50

7) Following is the reason of Individual difference.
a) Heredity b) Age
c) Sex d) All above

8) The student who are reading & writing n instead of u, p instead of q, 3 instead of 6 is called as _____.
a) Gifted b) Slow learner
c) Disabled d) None of these

9) Personality developed by _____.
a) Heredity b) Environment
c) Heredity & Environment d) None of these

10) _____ is a aspect of Group Process.
a) Cohesiveness b) Cogency
c) Cognition d) Cohere

Q.2 Answer the following questions. **10**
a) Explain Gestalt theory which you have studied.
b) Write the meaning & importance of Motivation.

Q.3 Answer the following questions. **10**
a) Explain the Role of Heredity & Environment in Individual Difference.
b) Explain the definition of Groups & its types.

Q.4 Answer the following questions in detail. (Any One) **15**
a) Explain the various techniques of study groups.
b) Write symptoms of exceptional children which mentioned in syllabus.

Q.5 Answer the following question in detail. (Any One) **15**
a) Explain the factors which are affecting on Motivation.
b) Explain historical view of Humanistic school of Psychology with reference to changing role of teacher & student.

Q.6 Write Short Answers. (Any Four) **20**
a) Write the importance of Individual Difference.
b) Write short note on Group Processes.
c) How to develop the slow learner as a teacher?
d) Write about Vedic School.
e) Explain the implications of theory of Motivation in the context of learning.

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र – IV) (नवीन) (CBCS) परीक्षाः
ऑक्टोबर/नोव्हेंबर – २०२५
Educational Planning (MED0405)

वार, दिनांक : गुरूवार, ३०-१०-२०२५ कमाल गुणः ८०

वेळः सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा. १०

१) पहिल्या पंचवार्षिक योजनेचा मुख्य भर कुठे होता?
अ) उद्योग ब) सेवा क्षेत्र
क) शेती ड) शिक्षण

२) ROI म्हणजे –––.
अ) गुंतवणुकीचा परतावा ब) इंटरनेटचा परतावा
क) सूचना परत करणे ड) दुभाष्याचा परतावा

३) शैक्षणिक नियोजनाचा मुख्य उद्देश काय आहे?
अ) सैन्य बळकट करणे
ब) शैक्षणिक उपक्रम व्यवस्थितपणे आयोजित करणे
क) राजकीय पक्षांना चालना देणे
ड) महागाईवर नियंत्रण ठेवणे

४) प्रत्येक चांगले नियोजन ––– असावे.
अ) संबंधित आणि स्पष्ट ब) पद्धतशीर आणि सर्वसमावेशक
क) वरील दोन्ही ड) वरीलपैकी काहीही नाही

५) संस्थात्मक नियोजन कोणत्या तत्त्वावर आधारित आहे?
अ) केंद्रीकरण ब) विकेंद्रीकरण
क) खासगीकरण ड) जागतिकीकरण

६) मायक्रो नियोजन कोणत्या स्तरावर केंद्रित असते?
अ) राष्ट्रीय स्तरावर विकास
ब) लहान क्षेत्र किंवा स्थानिक स्तरावर विकास
क) आंतरराष्ट्रीय करार
ड) मोठ्या प्रमाणावर औद्योगिकीकरण

७) 'नियोजन हे दिशा देते' हे वाक्य काय दर्शवते?
अ) नियोजनाचे महत्त्व   ब) नियोजनाच्या मर्यादा
क) नियोजनाची वैशिष्ट्ये   ड) पद्धत

८) शैक्षणिक नियोजन आणि प्रशासनाची राष्ट्रीय संस्था ––– साली स्थापन झाली.
अ) १९६२   ब) १९६३
क) १९६४   ड) १९६५

९) केंद्रीय नियोजन प्रामुख्याने कोणत्या बाबतीत लक्ष केंद्रित करते?
अ) गाव पातळीवरील विकास
ब) राष्ट्रीय पातळीवरील धोरणे व रणनीती
क) शाळेतील व्यवस्थापन
ड) घरगुती अर्थसंकल्प

१०) राज्य नियोजन मुख्यतः कोणत्या गोष्टींशी संबंधित आहे?
अ) आंतरराष्ट्रीय संबंध   ब) राज्याच्या गरजा व विकास
क) संरक्षण धोरणे   ड) परकीय व्यापार

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**
अ) शैक्षणिक नियोजनाचे स्वरुप स्पष्ट करा.
ब) शैक्षणिक नियोजनाची गरज आणि महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**
अ) 'DIET' ची कार्ये लिहा.
ब) जिल्हा स्तरीय नियोजनाची प्रक्रिया स्पष्ट करा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) 'एससीईआरटी' चे शालेय शिक्षणातील योगदान लिहा.
ब) नियोजनातील गुंतवणुकीचा सामाजिक मागणी दृष्टीकोन आणि गुंतवणूक परतावा दृष्टीकोन स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) शिक्षणाच्या विशेष संदर्भात पंचवार्षिक योजनांची मुख्य वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
ब) केंद्र, राज्य, जिल्हा आणि संस्थात्मक नियोजनाचे तपशीलवार वर्णन करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**

अ) NUEPA

ब) नियोजनाचे तंत्र

क) पंचवार्षिक योजनेचे गुण

ड) शैक्षणिक नियोजनाचा हेतू

इ) नियोजनातील उपागम

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Educational Planning (MED0405)

Day & Date: Thursday, 30-10-2025 Max. Marks: 80
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the options. **10**

1) The main focus of the First Five-Year Plan was on: _____.
a) Industry b) Services
c) Agriculture d) Education

2) ROI stand for _____.
a) Return of investment b) Return of internet
c) Return of instruction d) Redesigning of interpreter

3) Educational planning mainly aims to ______.
a) Increase military strength
b) Organize educational activities systematically
c) Promote political parties
d) Control inflation

4) Every good planning should be: _____.
a) Relevant and clear b) Systematic and comprehensive
c) Both of the above d) None of the above

5) Institutional Planning is based on the principle of: _____.
a) Centralization b) Decentralization
c) Privatization d) Globalization

6) What does micro planning focus on?
a) National level development
b) Small area or local level development
c) International level agreements
d) Large-scale industrialization

7) "Planning provides direction" this sentence shoes that _____.
a) Importance of planning b) Limitations of planning
c) Characteristics of a planning d) Method

8) National institute of educational planning and administration established in the year _____.
a) 1962 b) 1963
c) 1964 d) 1965

9) Central Planning mainly focuses on: _____.
a) Village-level development
b) National-level policies and strategies
c) School-level management
d) Household budget

10) State Planning primarily addresses: _____.
a) International relations
b) State-specific needs and development
c) Defense policies
d) Foreign trade

Q.2 Write the answer of following. **10**
a) Explain the Nature of Educational planning.
b) Need and Importance of Educational planning.

Q.3 Write the answer of following. **10**
a) Write the function of DIET.
b) Explain the process of District Level Planning.

Q.4 Answer the following question. (Any One) **15**
a) Write the Contribution of 'SCERT' to School education.
b) Explain the Social Demand Approach and return of Investment approach in planning.

Q.5 Answer the following question. (Any One) **15**
a) Explain the main features of five year plans in India with special reference to Education.
b) Explain detail Central, State, District and Institutional Planning.

Q.6 Write Short Notes (Any Four) **20**
a) NUEPA
b) Techniques of Planning
c) Merits of five year plan
d) Purpose of Educational Planning
e) Approaches in planning

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र - IV) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Sustainable Development (MED0408)

वार, दिनांकः गुरूवार, ३०-१०-२०२५ कमाल गुणः ८०

वेळः सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा. १०

१) 'शाश्वत विकासाचे प्रमुख तीन आयाम म्हणजे ––– होय.
अ) राजकीय, सांस्कृतिक, नैतिक ब) नैसर्गिक, सामाजिक, आर्थिक
क) ऐतिहासिक, वैज्ञानिक, नैतिक ड) शैक्षणिक, धार्मिक, अध्यात्मिक

२) प्रस्तावित प्रकल्पाचा पर्यावरणावर होणारा परिणाम जाणून घेण्याची प्रक्रिया ––– म्हणून ओळखली जाते.
अ) पर्यावरण परिणाम मूल्यांकन ब) SWOT विश्लेषण
क) संसाधन नकाशांकन ड) उर्जा लेखापरीक्षण

३) पहिली आंतरराष्ट्रीय परिषद ––– साली झाली.
अ) स्टॉकहोम ब) जेनेव्हा
क) क्योटो ड) जोहान्सबर्ग

४) भारतातील शाश्वत विकासासाठीची एक प्रमुख राष्ट्रीय योजना म्हणजे ––– मिशन होय.
अ) मार्स ऑर्बिटर ब) चांद्रयान
क) स्वच्छ भारत ड) ग्रीन इंडिया

५) सायलेंट व्हॅली चळवळीचा उद्देश ––– जैवविविधतेचे संरक्षण करणे हा होता.
अ) वन ब) वाळवंटी
क) सागरी ड) नागरी

६) पर्यावरण शिक्षणाबाबत राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा (२०००) ––– ने तयार केला.
अ) एन सी टी ई ब) एन सी ई आर टी
क) युनेस्को ड) यु जी सी

७) पर्यावरण संरक्षण कायदा ––– साली लागू करण्यात आला.

अ) १९७४ ब) १९८१

क) १९८६ ड) १९९०

८) पर्यावरण शिक्षणामुळे ––– याची जाणीव होते.

अ) संसाधनांचे शोषण ब) संसाधनांचा अतिरेकी वापर

क) संसाधनांचा शाश्वत वापर ड) आर्थिक विकास

९) ॲपिको आंदोलनाची सुरूवात ––– राज्यात झाली.

अ) हिमाचल प्रदेश ब) कर्नाटक

क) केरळ ड) मध्यप्रदेश

१०) नैसर्गिक साधनसंपत्तीचे संवर्धन करण्यासाठी सर्वात प्रभावी साधन ––– आहे.

अ) शिक्षण ब) कायदे

क) शिक्षा ड) शोषण

प्र.२ लघुत्तरी प्रश्न.

अ) शाश्वत विकास साध्य करण्यात पर्यावरण शिक्षणाची भूमिका सांगा. **०५**

ब) शाश्वत विकासासाठीचे नवोपक्रम सुचवा. **०५**

प्र.३ लघुत्तरी प्रश्न.

अ) महाराष्ट्रातील प्राथमिक स्तरावरील पर्यावरण शिक्षणाची उद्दिष्टे सांगा. **०५**

ब) केंद्रीय प्रदुषण नियंत्रण मंडळाची भूमिका स्पष्ट करा. **०५**

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) शाश्वत विकास म्हणजे काय? 'शाश्वत विकास हा फक्त आंतरविद्याशाखीय दृष्टीकोनातून शक्य आहे' या विधानाचे उदाहरणासह समर्थन करा.

ब) शाश्वत विकासासाठीची भारत सरकारची राष्ट्रीय धोरणे व उपक्रम सविस्तर स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) शालेय शिक्षक व शिक्षक प्रशिक्षक यांच्यासाठी पर्यावरण शिक्षणाची आवश्यकता व त्यांची भूमिका स्पष्ट करा.

ब) नैसर्गिक संसाधन संवर्धनाची संकल्पना सांगा. नैसर्गिक संसाधनांची गरज व मार्ग स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**

अ) शाश्वत विकासासाठीच्या कार्यनीती
ब) ब्रुटलँड कमिशन अहवाल
क) पर्यावरण शिक्षणाची गरज व महत्त्व
ड) पर्यावरण संवर्धनातील पर्यावरण चळवळीची भूमिका
इ) पर्यावरण परिणाम मूल्यांकनाची गरज

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: October/November- 2025
Sustainable Development (MED0408)

Day & Date: Thursday, 30-10-2025 Max. Marks: 80
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the options. **10**

1) The main three major dimensions of sustainable development are _____.
a) Political, Cultural, Ethical
b) Natural, Social, Economic
c) Historical, Scientific, Moral
d) Educational, Religious, Spiritual

2) The process of evaluating the likely environmental impacts of a proposed project is called _____.
a) Environmental Impact Assessment
b) SWOT Analysis
c) Resource mapping
d) Energy Audit

3) The first international conference on environmental was held at _____.
a) Stockholm b) Geneva
c) Kyoto d) Johannesburg

4) One of the major National initiatives for sustainable development in India is the _____ mission.
a) Mars orbiter b) Chandrayan
c) Swachh Bharat d) Green India

5) The silent valley movement was aimed at protecting _____ biodiversity.
a) Forest b) Desert
c) Marine d) Urban

6) The national curriculum framework (2000) regarding environmental education was prepared by _____.
a) NCTE b) NCERT
c) UNESCO d) UGC

7) The Environmental Protection Act was passed in _____.
a) 1974 b) 1981
c) 1986 d) 1990

8) Environmental Education creates awareness about _____.
a) Exploiting resources
b) Overuse of resources
c) Sustainable uses of resources
d) Economic development

9) The apiko movement started in _____.
a) Himachal Pradesh b) Karnataka
c) Kerala d) Madhya Pradesh

10) The most effective tool for conservation of natural resources is ____.
a) Education b) Legislation
c) Punishment d) Exploitation

Q.2 Short answer type questions.
a) State the role of Environmental Education in achieving in sustainable development. **05**
b) Suggest innovations for sustainable development. **05**

Q.3 Short answer type questions.
a) State the objectives of environmental education at primary level in Maharashtra. **05**
b) Explain the role of central pollution control board. **05**

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) What is meant by sustainable development? 'Sustainable Development is possible only through an interdisciplinary approach' justify the statement with examples.
b) Explain in details the national policies and initiatives of the Indian Government for Sustainable development.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) Discuss the necessity of Environmental Education for school teacher and teacher educators with their roles.
b) State the concept of Conservation of Natural resources. Explain the need and ways of conservation of Natural Resources.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) **20**
a) Strategies for Sustainable Development
b) Brundtland Commission Report
c) Need and importance of Environmental Education
d) Role of Environmental movements in Environmental conservation
e) Need of Environmental Impact Assessment

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र – IV) (नवीन) (CBCS) परीक्षाः ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Educational Management (MED0406)

वार, दिनांक : शनिवार, ०१-११-२०२५ कमाल गुणः ८०

वेळः सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ योग्य पर्याय निवडा. १०

१) प्रभावी कामगिरी व्यवस्थापन प्रणालीत ––– शिवाय विविध वैयक्तिक व्यवस्थापनाचा समावेश होतो.
अ) सेवक भरती ब) नेमणुका
क) व्यक्तिगत संबंध ड) पगाराच्या स्तरा

२) निदान व ––– या साठी मूल्यमापन उपयुक्त ठरते.
अ) नियोजन ब) तपासणी
क) उपचार ड) यश

३) शिक्षकाचे वर्तन हे विद्यार्थ्यांच्या साम्पाद्रुकीशी ––– संबंधित असले पाहिजे.
अ) प्रत्यक्षपणे ब) लक्षनियपणे
क) तार्कीकपणे ड) वास्तविकपणे

४) शाळा समाजाचे एक लहान प्रारुप आहे, असे ––– म्हणतात.
अ) ब्लुम ब) जॉन ड्युई
क) स्कीनर ड) यापैकी नाही

५) ––– प्रकारची नेतृत्वशैली व्यवस्थापकाला इतरांच्या सहभागाशिवाय निर्णय घेण्यास मुभा देते.
अ) सहभागात्मक ब) आंतरक्रियात्मक
क) रुपांतरणात्मक ड) स्वयंभू

६) सुव्यवस्थित शैक्षणिक नियोजनाच्या उदयास मार्च ––– पासून सुरुवात झाली.
अ) १९५० ब) १९६०
क) १९४० ड) १९७०

७) संघटनाचे बाह्य सादरीकरण हे --- चे कौशल्य आहे.
   अ) सादरीकरण   ब) संघबांधणी
   क) सभा   ड) वेळेचे व्यवस्थापन

८) मानवी संसाधन विकासासाठी --- सुविधा उपलब्ध आहेत.
   अ) निरंतर शिक्षण   ब) सेवांतर्गत शिक्षण
   क) सेवापूर्व शिक्षण   ड) वरील सर्व

९) ध्येय साध्य करण्यासाठी --- हे ठोस साधन होय.
   अ) भौतिक स्त्रोत   ब) मानवी स्त्रोत
   क) अभौतिक स्त्रोत   ड) आर्थिक स्त्रोत

१०) मूल्यमापन व अनुधावन कार्याचा आढावा घेतल्याशिवाय --- योजनेची रचना पूर्ण होणे शक्य नाही.
   अ) सर्वकष   ब) सातत्यपूर्ण
   क) संपूर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापन   ड) यापैकी सर्व

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**

अ) व्यवस्थापनाची वैज्ञानिक तत्वे सांगा.
ब) शैक्षणिक संसाधनाची वैशिष्ट्ये कोणती?

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**

अ) शिक्षणात संसाधन व्यवस्थापनाची आवश्यकता सांगा.
ब) संघटनात्मक संरचनेची संकल्पना स्पष्ट करा.

प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) व्यवस्थापकीय कौशल्याचा अर्थ सांगून संघबांधणी कौशल्याचे सविस्तर वर्णन करा व शालेय व्यवस्थापनात संघबांधणी कौशल्याचे महत्त्व सांगा.
ब) शैक्षणिक संसाधने म्हणजे काय? शैक्षणिक संसाधनात केंद्र, राज्य व स्थानिक सरकारची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) नेतृत्व म्हणजे काय? संघटनेच्या विकासामध्ये नेतृत्वाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
ब) शालेय व्यवस्थापनात मानवी संबंधाचे महत्त्व स्पष्ट करुन शालेय व्यवस्थापनात शिक्षक व विद्यार्थी यांचा सहभाग कसा घेता येईल ते लिहा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**

अ) PERTची संकल्पना
ब) CPM ची संकल्पना
क) भौतिक संसाधन
ड) शालेय कामगिरी देखरेख
इ) शिक्षकांचे कार्यमान मूल्यांकन

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Educational Management (MED0406)

Day & Date: Saturday, 01-11-2025 Max. Marks: 80
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative. **10**

1) An effective performance management system should encompass many personal management activities expert _____.
a) The recruitment b) The appointment
c) Individual contacts d) Salary slab

2) Evaluation helps in diagnosis and _____.
a) Planning b) Checking
c) Remediation d) Success

3) Teachers' behavior must be ____ related to pupil performance.
a) Directly b) Significantly
c) Logically d) Actually

4) School is small model of society is said by _____.
a) Blum b) John Dewey
c) Skinner d) None of them

5) The leadership style allows managers to make decisions alone without the input of others.
a) Participative b) Transactional
c) Transformational d) Autocratic

6) In March _____ year, the origin of systematic educational planning started.
a) 1950 b) 1960
c) 1940 d) 1970

7) External presentation of organization is a skill of _____.
a) Presentation b) Team building
c) Meeting d) Time management

8) For Human Recourse Development, _____ facilities are available.
a) Continuous education b) In-service training
c) Pre-service training d) All above

9) _____ are concrete ways which help to activate goals.
a) Material resources
b) Human resource
c) Non-material resources
d) Financial resources

10) Without taken review of evaluation and follow up ____ cannot complete the structure of planning.
a) Comprehensive
b) Continuous
c) Total quality management
d) All above

Q.2 Answer the following questions. **10**
a) What are the Scientific Principles of Management?
b) What is the characteristics of an educational resource?

Q.3 Answer the following questions. **10**
a) State the need for Resource Management in Education.
b) Explain the concept of organizational structure.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) State the meaning of management skill. Explain team building skill in detail and state the importance of team building skill in school management.
b) What is educational resources? Explain the role of central, state and local Government in resources.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) What is mean by leadership? Explain the importance of leadership for organizational development.
b) Explain the human relationship in school management. State the involvement of teachers and students in the management of school.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) **20**
a) Concept of PERT
b) Concept of CPM
c) Material Resources
d) Monitoring School Performance
e) Performance Appraisal of Teachers

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र – IV) (नवीन) (CBCS) परीक्षाः ऑक्टोबर/नोव्हेंबर – २०२५
Disaster Management (MED0409)

वार, दिनांक : शनिवार, ०१-११-२०२५ कमाल गुणः ८०
वेळः सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) आपत्ती व्यवस्थापनाचा पहिला टप्पा ———.
अ) पुनर्बांधणी ब) पूर्वतयारी
क) प्रतिसाद ड) पुनर्वसन

२) भूकंप मापनासाठी ——— पट्टी वापरली जाते.
अ) रेक्टर स्केल ब) मर्क्युरिओ स्केल
क) थरमामीटर ड) वायुपट्टी

३) आपत्ती व्यवस्थापन कायदा भारतात ——— साली लागू झाला.
अ) २००१ ब) २००३
क) २००५ ड) २००७

४) मृदा संवर्धनाची पध्दत ——— आहे.
अ) जंगलतोड ब) उतारावर नांगरणी
क) रासायनिक खतांचा वापर ड) डोंगर उतार साफ करणे

५) चक्री वादळे प्रामुख्याने ——— भागात होतात.
अ) वाळवंटी भागात ब) हिमालयात
क) समुद्र किनाऱ्यांवर ड) पर्वतीय भागात

६) जल प्रदूषणामुळे ——— रोग होतो.
अ) ताप ब) कॉलरा
क) थंडी ड) मधुमेह

७) आपत्ती व्यवस्थापनात ——— पायऱ्या आहेत.
अ) १ ब) २
क) ३ ड) ४

८) एनडीएमए चे मुख्यालय ––– शहरात आहे.
अ) दिल्ली ब) मुंबई
क) पुणे ड) यापैकी नाही

९) मानवनिर्मित आपत्तींना प्रतिबंध घालण्यासाठी ––– बाब आवश्यक आहे.
अ) पावसाचे प्रमाण वाढविणे ब) प्राचीन वस्तूंचे जतन
क) जनजागृती ड) यापैकी नाही

१०) चिपको आंदोलन मध्ये झाडांना मिठी मारण्याचे ––– कारण होते.
अ) झाडे पाणी देणे ब) झाडे वाचवणे
क) झाडांची फळे घेणे ड) यापैकी नाही

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**
अ) जल प्रदूषणाची कारणे लिहा.
ब) मानव निर्मित आपत्तीचे प्रकार लिहा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. **१०**
अ) वादळाचे परिणाम व व्यवस्थापन स्पष्ट करा.
ब) भूकंपाचे परिणाम स्पष्ट करा.

प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) प्रदूषण म्हणजे काय? प्रदूषणाचे प्रकारांची सविस्तर माहिती लिहा.
ब) शिक्षण क्षेत्रातील विविध स्तरावर आपत्ती व्यवस्थापनाचे प्रशिक्षण सूचवा.

प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) नैसर्गिक आपत्तीचे प्रकार स्पष्ट करून समस्या व उपाय लिहा.
ब) पर्यावरण व्यवस्थापनाची अर्थ गरज व महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**
अ) कचरा व्यवस्थापन उपाय
ब) पर्यावरण व्यवस्थापनाची गरज
क) हवा प्रदूषण समस्या
ड) पूर या आपत्तीवर उपाय
इ) आपत्तीचे प्रकार

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Disaster Management (MED0409)

Day & Date: Saturday, 01-11-2025 Max. Marks: 80
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative. **10**

1) The first stage of disaster Management is _____.
a) Reconstruction b) Preparedness
c) Response d) Rehabilitation

2) A scale is used to measure earthquakes _____.
a) Richter scale b) Marico scale
c) Thermometer d) Barometer

3) A Disaster Management Act was implemented in India in the _____ year.
a) 2001 b) 2003
c) 2005 d) 2007

4) The method soil conservation is _____.
a) Deforestation b) Ploughing on slopes
c) Use of chemical fertilizers d) Clearing hill slopes

5) Cyclones mainly occur in the _____ regions.
a) Desert b) Himalaya
c) Coastal d) Hilly regions

6) Water pollution causes _____ disease.
a) Fever b) Cholera
c) Cold d) Diabetes

7) There are _____ stages in disaster Management.
a) One b) Two
c) Three d) Four

8) The headquarters of NDMA is in _____ city.
a) Delhi b) Mumbai
c) Pune d) None of these

9) To Prevent man made disasters _____ is essential.
a) Increasing rainfall b) Preservation of ancient
c) Public Awareness d) None of these

10) In the Chipko movement, the reason for hugging the trees was _____.

a) To water tree b) To save tree
c) To take trees fruits d) None of these

Q.2 Answer the following questions. 10

a) Write the causes of water pollution.
b) Write the types of manmade disaster.

Q.3 Answer the following questions. 10

a) Write the effects and management of cyclones.
b) Explain the effects of earthquakes.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15

a) What is Pollution? Write types of pollution with explanation.
b) Suggest the disaster Management training at various levels in the education sector.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15

a) Write the types of natural disasters with problems and solutions.
b) Explain the Environmental Management meaning, need and importance.

Q.6 Write Short Notes (Any Four) 20

a) Waste management solutions
b) Need of Environmental Management.
c) Problems of air pollution
d) Solutions on flood disaster.
e) Types of Disaster

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र - IV) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Issues in Planning, Management and Financing of Education (MED0407)

वार, दिनांक: मंगळवार, ०४-११-२०२५ कमाल गुण: ८०
वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) शाळेच्या मुख्याध्यापकाची ––– ही कर्तव्ये आहेत.
अ) शाळा पर्यवेक्षण ब) कार्यवाही धोरण
क) शाळेचे व्यवस्थापन ड) वरील सर्व

२) ––– क्षेत्राची निर्मिती शासकीय सहभाग नसलेल्या खाजगी संघटनामार्फत केली जाते.
अ) वैयक्तिक ब) खाजगी
क) व्यक्तिगत ड) सार्वजनिक

३) निर्णय प्रक्रियेवर परिणाम करणारे ––– घटक आहेत.
अ) निर्णयाची लक्षणनियता ब) वेळेचे दडपण
क) वातावरण ड) वरील सर्व

४) शैक्षणिक वित्ताचा हा ––– स्त्रोत नाही.
अ) सार्वजनिक निधी ब) स्थानिक संस्था निधी
क) शैक्षणिक निधी ड) मुक्ती निधी

५) सरकारी शाळा ––– च्या अधिपत्याखाली येतात.
अ) केंद्रीय मंडळ ब) राज्य मंडळ
क) एन.यु.पी.इ.ए. ड) यापैकी नाही

६) वित्तला असेही ––– म्हणतात.
अ) ऑक्सिजन ब) नायट्रोजन
क) कार्बनडाय ऑक्साइड ड) प्राणवायू

७) IPC चे विस्तारित स्वरूप ———.
अ) Inter process communication
ब) Inter public communication
क) International process communication
ड) None of these

८) खालील खाजगी क्षेत्राचे उदाहरण आहे.
अ) व्यवसाय ब) शेती
क) उद्योग ड) वरील सर्व

९) १४० बौद्धिक पातळी असलेले विद्यार्थी म्हणजे ———.
अ) हुशार विद्यार्थी ब) सावकाश शिकणारे
क) अध्ययन अक्षम ड) यापैकी नाही

१०) खालील हे पालकांची संबंधित संघटना आहे.
अ) MTAs ब) PTAs
क) MTAs & PTAs ड) यापैकी नाही

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**
अ) शैक्षणिक नियोजनाचा राज्यव्यापक दृष्टिकोन काय आहे?
ब) शैक्षणिक व्यवस्थापन माहिती प्रणालीची संकल्पना स्पष्ट करा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**
अ) खाजगी शाळेचा अर्थ सांगा.
ब) निधी नियंत्रित करण्याचे राज्यमार्ग

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) ट्युशन फी आणि एकसमान ट्युशन फी म्हणजे काय? समान शिक्षण शुल्काचे गुण आणि तोटे स्पष्ट करा.
ब) स्थानिक स्वराज्य संस्थावरील आर्थिक भार वाढण्यावर परिणाम करणारे अधिक स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) शालेय स्तरावर समग्र गुणवत्ता व्यवस्थापन ही संकल्पना स्पष्ट करा.
ब) शालेय शिक्षणात देखरेख आणि पर्यवेक्षणाचे महत्त्व समजावून सांगा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**

अ) परस्पर संवादाची संकल्पना

ब) समूह गतीशिलतेचा अर्थ

क) शालेय सांस्कृती निर्माण करण्यात शाळेच्या मुख्याध्यापकांची भूमिका

ड) शैक्षणिक व्यवस्थापनात शैक्षणिक कायद्याची भूमिका

५) शालेय शिक्षण आणि बालकल्याण

SLR-KC-27

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination:
October/November - 2025
Issues in Planning, Management and Financing of Education
(MED0407)

Day & Date: Tuesday, 04-11-2025 Max. Marks: 80
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the options. **10**

1) The school Headmasters duty is _____.
a) School supervision b) Execution policy
c) School management d) Above all

2) The ____ sector is usually composed of organization are privately and not part of the government.
a) Personal b) Private
c) Individual d) Public

3) _____factors affecting on decision process.
a) Significance of decision b) Time pressure
c) Environment d) Above all

4) _____ is not the source of educational finance.
a) Public funds b) Local body fund
c) Educational fees d) Relief fund

5) The government school under _____.
a) Central board b) Secondary board
c) NUPEA d) None of these

6) Finance is also called as _____ gas.
a) Oxygen b) Nitrogen
c) Carbon dioxide d) Death bed

7) Full form of IPC _____.
a) Inter process communication
b) Inter public communication
c) International process communication
d) None of these

8) Example of Private sector _____.
a) Business b) Agriculture
c) Industry d) All above

9) IQ of the student is 140 these student is means _____.
- a) Gifted student
- b) Slow learner
- c) Learning disabled
- d) None of these

10) Association related to parents _____.
- a) MTAs
- b) PTAs
- c) MTAs & PTAs
- d) None of these

Q.2 Write the answer of following. **10**

a) What is the comprehensive approach of educational planning?

b) Explain the concept of educational management information system.

Q.3 Write the answer of following. **10**

a) State the meaning of private school.

b) State ways of controlling funds.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**

a) What is meant by tuition fee and uniform tuition fee? Explain merits and demerits of uniform tuition fees.

b) Explain the factors affecting increasing the financial burden on local government.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) **15**

a) Explain the concept of Total Quality Management at school level.

b) Explain the importance of monitoring and supervision in school education.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) **20**

a) Concept of interpersonal communication

b) Meaning of group dynamics

c) Role of school principal in creating school culture

d) Role of educational legislation in educational management

e) School education and child welfare

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र - IV) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Pedagogy and Current Issues in Environment (MED0410)

वार, दिनांकः मंगळवार, ०४-११-२०२५ कमाल गुणः ८०
वेळः सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) मानवनिर्मित पर्यावरण ——— हे आहे.
अ) महापूर ब) भूकंप
क) सामाजिक स्थिती ड) हवामान

२) पर्यावरण शिक्षणाची सुरुवात ——— ने होते.
अ) प्रकल्प पध्दती ब) निरीक्षण पध्दती
क) प्रात्यक्षिक पध्दती ड) चर्चा पध्दती

३) पहिली आंतरराष्ट्रीय पर्यावरण परिषद ——— येथे आयोजित झाली.
अ) स्टॉकहोम ब) पॅरीस
क) रिओ ड) यापैकी नाही

४) पर्यावरण शास्त्र हे सर्वच शास्त्राशी संबंधित असल्यामुळे त्याला ——— असे म्हणतात.
अ) आंतरविद्याशाखीय शास्त्र ब) गतिमान शास्त्र
क) सामाजिक शास्त्र ड) भौतिक शास्त्र

५) पर्यावरण शिक्षणाच्या अध्यापनात ——— या कृती महत्वपूर्ण आहेत.
अ) क्षेत्र भेट ब) दिग्दर्शन
क) निरीक्षण ड) वरील सर्व

६) स्टॉकहोम येथील पर्यावरण परिषदेचे आयोजन ——— साली झाले.
अ) १९७४ ब) १९७२
क) १९७५ ड) १९८०

७) यू.एन.ई.पी. चे विस्तारित रुप ––– आहे.
   अ) युनियन नेशन्स इन्वायरमेंट प्रोग्राम
   ब) युनिव्हर्सल नेशन्स एनवायरमेंट प्लॅनिंग
   क) युनायटेड नेशनल एनवायरमेंटल प्रोग्राम
   ड) यापैकी नाही

८) पर्यावरण रक्षणाबाबत जोहान्स बर्ग येथील आंतराष्ट्रीय परिषद ––– वर्षी झाली.
   अ) २००४   ब) २००५
   क) २००२   ड) २००६

९) पर्यावरण शिक्षणाच्या अध्ययन अध्यापनासाठी ––– ही कार्यनीती आहे.
   अ) प्रयोग   ब) समूह चर्चा
   क) खेळ   ड) वरील सर्व

१०) ––– ही पर्यावरणात्मक समस्या आहे.
   अ) लोकसंख्या   ब) वातावरण बदल
   क) दोन्ही अ आणि ब   ड) यापैकी नाही

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**

अ) मानव आणि पर्यावरण यांच्यातील संबंध लिहा.
ब) क्षेत्र भेटीचे स्वरुप लिहा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**

अ) पर्यावरण शिक्षणातील शिक्षकाची भूमिका लिहा.
ब) वाढती लोकसंख्या एक पर्यावरण समस्या याबाबत लिहा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) पर्यावरण म्हणजे काय? पर्यावरणाचे प्रकार पूरक उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा.
ब) अध्ययन – अध्यापन कार्यनीती स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) पर्यावरण शिक्षण म्हणजे काय? पर्यावरण शिक्षणात शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.
ब) पर्यावरणीय समस्या म्हणजे काय? कोणत्याही चार पर्यावरणीय समस्या सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्र.६ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **२०**

अ) पर्यावरणीय समस्यांबाबत शैक्षणिक संस्थाची भूमिका लिहा.

ब) विद्यार्थ्यांमध्ये मूल्ये विकसित करण्यात कुटुंबाची भूमिका काय?

क) पर्यावरण शिक्षणाचे कोणतेही एक मूल्यमापन साधन लिहा.

ड) पर्यावरण आरोग्याचे महत्त्व व अर्थ लिहा.

इ) पर्यावरण शिक्षणातील अशासकीय संस्थांची भूमिका काय?

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Pedagogy and Current Issues in Environment (MED0410)

Day & Date: Tuesday, 04-11-2025 Max. Marks: 80
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the options. **10**

1) Man made environment is _____.
a) Flood b) Earth quack
c) Social status d) Volcano

2) Environment education start from _____.
a) Project method b) Observation method
c) Practical method d) Discussion method

3) First international environmental conference organized at _____.
a) Stockholm b) Paris
c) Rio d) None of them

4) Environmental science is related to all the sciences so it is called ____.
a) Inter disciplinary science b) Dynamic science
c) Social science d) Physical science

5) In the teaching of environmental education _____ activities are important.
a) Field visit b) Demonstration
c) Observation d) All above

6) Stockholm conference of environment organized in the year _____.
a) 1974 b) 1972
c) 1975 d) 1980

7) Long form of UNEP is _____.
a) Union Nations Environment Program
b) Universal Nations Environmental planning
c) United Nations Environmental planning
d) None of them

8) International conference of environment protection was held at Johnsburg.
a) 2004 b) 2005
c) 2002 d) 2006

9) Teaching - learning strategies for the environmental education is _____.
a) Experimentation
b) Group discussion
c) Games
d) All above

10) _____ is the environmental issue.
a) Population
b) Climate change
c) Both a and b
d) None of them

Q.2 Answer the following questions. **10**
a) Write the relation between man and environment.
b) Write the nature of field visit.

Q.3 Answer the following questions. **10**
a) Write the role of Teacher in Environment Education.
b) Write the environmental issue of over population.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) What is meant by Environment? Explain the types of Environment with appropriate examples.
b) Explain the teaching – learning strategies.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) What is meant by Environmental Education? Discuss the role of teacher in Environmental Education.
b) What is meant by Environmental Issues? Explain any four environmental issues with appropriate examples.

Q.6 Answer the following questions in short. (Any Four) **20**
a) Write the role of Educational institute about Environmental issue.
b) What is role of family in developing values in student?
c) Write any one Evaluation tool of Environmental Education.
d) Write the meaning and importance of Environment Health.
e) What is the role of NGO's Environmental Education?

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र – IV) (नवीन / जुना) (CBCS) परीक्षाः ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Psychological Foundation of Education (20504401)

वार, दिनांक : मंगळवार, २८-१०-२०२५ कमाल गुणः ८०
वेळः सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा. **१०**

१) व्यक्तिभेदाचा खालील पैकी ––– कारण आहे.
अ) वय ब) अनुवंश
क) लिंग ड) वरीलपैकी सर्व

२) मतिमंद बालकांचा बुद्धांक ––– असतो.
अ) २० पेक्षा कमी ब) ७० पेक्षा कमी
क) १०० पेक्षा कमी ड) ८० पेक्षा कमी

३) U ऐवजी n, p ऐवजी q अशाप्रकारे शिकणे, लिहिणे व वाचणे अशा बालकांना ––– म्हणतात.
अ) मतिमंद ब) प्रज्ञावान
क) अक्षम ड) वरीलपैकी नाही

४) ––– हे प्रेरणेशी निगडीत घटक आहे.
अ) माहिती ब) सामाजिक
क) भावनिक ड) वरीलपैकी सर्व

५) समूह प्रक्रियेतंर्गत येणारा ––– घटक आहे.
अ) आंतरक्रिया ब) रचना
क) सामान्य ध्येय ड) वरीलपैकी सर्व

६) वैदिक साहित्याचे ––– प्रकार आहेत.
अ) चार ब) सात
क) तीन ड) पाच

७) समूह गतिमानतेची संकल्पनेची सुरुवात (ओळख) ––– वर्षी झाली.
अ) १९४५ ब) १९४०
क) १९५० ड) १९६०

८) गेस्टाल्ट उपपत्तीचे जनक ———
अ) बी. एफ. स्किनर ब) जे. बी. वॉटसन
क) मॅक्स वर्दीमर ड) कार्ल राजर्स

९) वर्तनवाद संप्रदायाचे जनक ———
अ) आय मॉस्लो ब) कार्ल राजर्स
क) वॉटसन ड) जे ब्रुनर

१०) 'अध्ययनाचे महामार्ग म्हणजे प्रेरणा होय' हे विधान ——— यांनी सांगितले.
अ) जे.बी. वॉटसन ब) कार्ल राजर्स
क) स्किनर बी. एफ. ड) जे ब्रुनर

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**
अ) व्यक्तिभेदामध्ये अनुवंश व वातावरणाची भूमिका लिहा.
ब) समूह प्रक्रियेंतर्गत येणारे घटक स्पष्ट करा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**
अ) प्रेरणेवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
ब) मानवतावादी संप्रदायावर संक्षिप्तपणे माहिती लिहा.

प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) मानसशास्त्राच्या वैदिक संप्रदायावर शिक्षक व विद्यार्थ्यांच्या बदलती भूमिकेशी संबंधित ऐतिहासिक दृष्टिकोन लिहा.
ब) समूहाची विविध तंत्रे लिहा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) अपवादात्मक मुले म्हणजे काय? त्यांची लक्षणे व उपाय लिहा.
ब) प्रेरणेचे सिध्दांतावर सविस्तर माहिती लिहा.

प्र.६ थोडक्यात उत्तर लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**
अ) समूहाचे प्रकार लिहा.
ब) व्यक्तिभेदा संदर्भात महत्त्व लिहा.
क) वर्गाची संस्कृती (वर्ग मूल्य) लिहा.
ड) गेस्टाल्ट उपपत्तीचा कोणताही एक प्रकार लिहा.
इ) समूहाची गुणवैशिष्ट्ये लिहा.

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - IV) (New/Old) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Psychological Foundation of Education (20504401)

Day & Date: Tuesday, 28-10-2025 Max. Marks: 80
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the options. **10**

1) Following is a cause of Individual Difference.
a) Age b) Heredity
c) Sex d) All above

2) I. Q. of slow learner nationality is _____.
a) Below 20 b) Below 70
c) Below 100 d) Below 80

3) The children learn, read & write U instead of n, p instead of q are called _____.
a) Slow learner b) Gifted
c) Disabled d) None of these

4) Following is a factor related to Motivation is _____.
a) Information b) Social
c) Emotional d) All above

5) Following factor comes under group process.
a) Interaction b) Structure
c) Common Goals d) All above

6) There are _____ types of Vedic literature.
a) Four b) Seven
c) Three d) Five

7) The concept of group dynamics introduced in the year _____.
a) 1945 b) 1940
c) 1950 d) 1960

8) The viewer of Gestalt theory was _____.
a) B.F. Skinner b) J.B. Watson
c) Max Wertheimer d) Carl Rogers

9) The _____ is a father of behaviorism.
a) I. Maslow b) Carl Rogers
c) Watson J.B. d) J. Bruner

10) "Motivation means main way of learning". this definition stated by _____.

a) J.B. Watson
b) Carl Rogers
c) Skinner B.F.
d) J. Bruner

Q.2 Answer the following questions. **10**

a) Write role of Heredity & Environment in Individual Difference.

b) Explain the factors comes under group process.

Q.3 Answer the following questions. **10**

a) Explain the factors affected on Motivation.

b) Write in brief about school of Humanistic.

Q.4 Answer the following questions in detail. (Any One) **15**

a) Write historical view of Vedic school of psychology with specific reference to changing role of teacher & student.

b) Write the different techniques of Groups.

Q.5 Answer the following questions in detail. (Any One) **15**

a) What is meant by Exceptional Children? Write the symptoms and remedies of each child.

b) Write in detail on the theory of Motivation.

Q.6 Write short answers. (Any Four) **20**

a) Write the types of Groups.

b) Write the importance considering the Individual Difference.

c) Write on Classroom Ethos.

d) Write on any type of Gestalt theory.

e) Explain the group characteristics.

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र – IV) (नवीन / जुना) (CBCS) परीक्षाः ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Educational Planning (20504405)

वार, दिनांक : गुरुवार, ३०-१०-२०२५ कमाल गुणः ८०
वेळः सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) नियोजनात ––– मुलभूत टप्पे आहेत.
अ) ४ ब) ५
क) ६ ड) ७

२) भारतातील पहिली पंचवार्षिक योजना ––– लागू केली.
अ) जवाहरलाल नेहरु ब) लाल बहादूर शास्त्री
क) श्रीमती इंदिरा गांधी ड) जोसेफ स्टॅलिन

३) कार्यनिती नियोजन ––– या नावानेही ओळखले जाते.
अ) अल्पकालीन नियोजन ब) दीर्घकालीन नियोजन
क) अल्प व दीर्घकालीन नियोजन ड) वरीलपैकी नाही

४) कार्यक्षम आणि प्रभावी नियोजन ––– ची बचत करते.
अ) वेळ ब) पैसा
क) कष्ट ड) वरील सर्व

५) संस्थात्मक नियोजन ––– म्हणूनही ओळखले जाते.
अ) क्षेत्र नियोजन ब) गावचे नियोजन
क) मुलभूत नियोजन ड) स्थानिक नियोजन

६) शाळा सुधार योजनेचा हा ––– उद्देश आहे.
अ) विद्यार्थ्यांचे शैक्षणिक परिणाम सुधारण्यासाठी
ब) शिक्षकांचे वेतन कमी करणे
क) विद्यार्थी नोंदणी वाढवण्यासाठी
ड) वरीलपैकी काहीही नाही

७) शिक्षणातील गुणात्मक आणि संख्यात्मक सुधारणेच्या सर्व कार्यक्रमांचा आधार ––– आहे.

अ) शैक्षणिक व्यवस्थापन
ब) शैक्षणिक वित्त
क) शैक्षणिक पर्यवेक्षण
ड) शैक्षणिक शिस्त

८) जिल्हा स्तरावर खालीलपैकी ––– या संस्थेला प्राथमिक आणि प्राथमिक शाळेसाठी शिक्षक शिक्षण सेवा देण्याची जबाबदारी सोपविण्यात आली आहे.

अ) CTES
ब) ASES
क) SCERT
ड) DIET

९) NUEPA मुख्यतः ––– शी संबंधित आहे.

अ) शैक्षणिक पर्यवेक्षण
ब) शैक्षणिक एकता
क) शैक्षणिक मूल्यमापन
ड) शैक्षणिक नियोजन

१०) NGO म्हणजे –––.

अ) सरकारी नियंत्रणावर अवलंबून असलेली आणि सार्वजनिक फायद्यासाठी कार्य करणारी संस्था.
ब) सरकारचे नियंत्रण असलेल्या संस्था.
क) केवळ नफ्यावर लक्ष केंद्रित करणारी संस्था.
ड) फक्त त्याच बेकायदेशीर काम करतात.

प्र.२ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. **१०**

अ) DIET ची कार्ये स्पष्ट करा.
ब) संस्थात्मक नियोजनाची संकल्पना स्पष्ट करा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. **१०**

अ) शैक्षणिक नियोजनाचे दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
ब) पंचवार्षिक योजनेचे गुणदोष लिहा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) शैक्षणिक नियोजनाची संकल्पना, स्वरुप व शैक्षणिक नियोजनाचे प्रकार स्पष्ट करा.
ब) पंचवार्षिक योजनेची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी स्पष्ट करा, आणि शिक्षणाशी संबंधित त्याचे फायदे तोटे लिहा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) नियोजनाची मार्गदर्शक तत्त्वे, पद्धती व तंत्रे स्पष्ट करा.
ब) निपा (NUEPA) सिमॅट्स (SIEMATs) आणि एस सी ई आर टी (SCERTs) संस्थांची रचना व कार्य यावरती प्रकाश टाका.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**

अ) स्थूल नियोजन आणि सूक्ष्म नियोजन यामधील फरक स्पष्ट करा.

ब) संस्थात्मक नियोजन

क) जिल्हा पातळीवरील नियोजनाची प्रक्रिया स्पष्ट करा.

ड) दैनंदिन जीवनात नियोजनाचे महत्त्व लिहा.

इ) नियोजनाच्या पध्दती.

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - IV) (New/Old) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Educational Planning (20504405)

Day & Date: Thursday, 30-10-2025 Max. Marks: 80
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the options. **10**

1) There are _____ basic steps involved in planning.
a) 4 b) 5
c) 6 d) 7

2) Who implemented the first five-year plan in the India?
a) Jawaharlal Nehru b) Lal Bahadur Shastri
c) Indira Gandhi d) Joseph Stalin

3) Strategic Planning is also known as _____.
a) Short team planning
b) Long term planning
c) Short- and long-term planning
d) None of these

4) Efficient and effective planning saves _____.
a) Time b) Money
c) Effort d) All the above

5) Institutional planning is also known as _____.
a) Area planning b) Village planning
c) Grassroots planning d) Local planning

6) What is the purpose of a school improvement plan _____?
a) To improve student learning outcomes
b) To reduce teacher salaries
c) To increase student Enrollment
d) None of the above

7) The basic of all programs of qualitative and quantitative improvement in education is _____.

a) Educational Management b) Educational finance
c) Educational supervision d) Educational discipline

8) At the District level which of the following institute has been entrusted with the responsibility of in-service teacher education for primary and elementary school _____.

a) CTES b) ASES
c) SCERT d) DIET

9) NUEPA is mainly concerned with _____.

a) Educational Supervision b) Educational Unity
c) Educational Evaluation d) Educational planning

10) NGOs are _____.

a) Organization that are dependent of government control and operate for the public benefit.
b) Organization that are controlled by the government.
c) Organization that are focused only on profit.
d) Just that are operate illegal is.

Q.2 Write Short Answer. **10**

a) Explain the function of DIETs.
b) Explain the concept of Institutional Planning.

Q.3 Write Short Answer. **10**

a) Explain the Approaches of Educational Planning.
b) Write the demerits & merits of five-year plans.

Q.4 Answer the following question. (Any One) **15**

a) Explain the Concept, Nature, and Types of Educational Planning.
b) Write the historical background of Five-year plan, its merits, and demerits related to education.

Q.5 Answer the following question. (Any One) **15**

a) Explain the guiding principles and methods and techniques of planning.
b) Focus of the structures and functions of NUEPA, SIEMATS, & SCERT agencies.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) **20**

a) What is difference between Macro & Micro planning.
b) Institutional Planning
c) Explain the Process of district level planning.
d) Write the importance of planning in daily life.
e) Methods of planning

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र – IV) (नवीन / जुना) (CBCS) परीक्षा: ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Sustainable Development (20504408)

वार, दिनांक : गुरूवार, ३०-१०-२०२५ कमाल गुण: ८०

वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) शाश्वत विकासाची संकल्पना ––– यांनी मांडली.
अ) डॉ. आंबेडकर ब) सावित्रीबाई फुले
क) महात्मा फुले ड) एम. के. गांधी

२) जागतिक तापमान ––– चा परिणाम आहे.
अ) पर्यावरणाचा ऱ्हास ब) औद्योगिक क्रांती
क) शैक्षणिक मूल्यनिर्धारण ड) औद्योगिक मूल्यनिर्धारण

३) शाश्वत विकासाचे प्रकार ––– आहेत.
अ) मानवीय ब) सामाजिक
क) आर्थिक ड) वरील सर्व

४) वायू प्रदूषण नियंत्रित करण्याचा उपाय ––– आहे.
अ) सीएनजीचा वापर ब) एल पी जी चा वापर
क) दोन्ही अ) आणि ब) ड) यापैकी नाही

५) पर्यावरण शिक्षणासाठी ––– पध्दती प्रभावी आहे.
अ) क्षेत्र भेट ब) प्रकल्प
क) दोन्ही अ) आणि ब) ड) यापैकी नाही

६) जंगल संरक्षणाची चळवळ ––– आहे.
अ) अपिको ब) चिपको
क) दोन्ही अ) आणि ब) ड) यापैकी नाही

७) पर्यावरण शिक्षण कायदा ––– पासून सुरु झाला.
अ) १९८६ ब) १९८७
क) १९९० ड) यापैकी नाही

८) प्रदूषणाचे प्रकार ––– आहेत.
अ) ध्वनी   ब) वायू
क) जल   ड) वरील सर्व

९) स्टॉकहोम परिषदेचा विषय ––– होता.
अ) मानव व पर्यावरण   ब) पर्यावरण
क) दोन्ही अ) आणि ब)   ड) यापैकी नाही

१०) जागतिक पर्यावरण दिन ––– आहे.
अ) ८ मार्च   ब) ५ जून
क) ७ एप्रिल   ड) ९ फेब्रुवारी

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**
अ) पर्यावरण शिक्षणाची भूमिका काय?
ब) शाश्वत विकासासाठी आंतरराष्ट्रीय वचनबद्धता लिहा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**
अ) शाश्वत विकासाचा अर्थ व गरज लिहा.
ब) पर्यावरण चळवळ म्हणजे काय? कोणतीही एक चळवळ लिहा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) पर्यावरण शिक्षणाची शालेय शिक्षण व शिक्षक प्रशिक्षकांसाठी गरज स्पष्ट करा.
ब) पर्यावरण मूल्यनिर्धारणाची तत्त्वे व महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) संवर्धन म्हणजे काय? राष्ट्रीय स्त्रोताचे संवर्धनाचे मार्ग स्पष्ट करा.
ब) महाराष्ट्रातील माध्यमिक स्तरासाठी पर्यावरण शिक्षणाची उद्दिष्टे लिहा आणि आशय क्षेत्रे स्पष्ट करा.

प्र.६ थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **२०**
अ) शाश्वत विकास आयोगाच्या कोणत्याही पाच शिफारशी लिहा.
ब) जल कायदा लिहा.
क) वायू कायदा लिहा.
ड) दक्षिण घाट चळवळ लिहा.
इ) नर्मदा बचाव आंदोलनाबाबत लिहा.

Seat No.	

Set **P**

M.Ed. (Semester - IV) (New/Old) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Sustainable Development (20504408)

Day & Date: Thursday, 30-10-2025 Max. Marks: 80
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative. **10**

1) The concept of sustainable development presented by _____.
a) Dr. Ambedkar b) Savitribai Phule
c) Mahatma Phule d) M. K. Gandhi

2) Global warming is a effect of _____.
a) Environmental Degradation
b) Industrial Revolution
c) Educational Impact Assessment
d) Industrial Impact Assessment

3) Types of sustainable development is _____.
a) Human b) Social
c) Economic d) All above

4) The solution of control air pollution is____.
a) Use of CNG b) Use of LPG
c) Both a) and b) d) None of them

5) Effective method of environmental education is _____.
a) Field visit b) Project
c) Both a) and b) d) None of them

6) The movement of protecting forest is _____.
a) Apiko b) Chipko
c) Both a) and b) d) None of them

7) Environmental Education Act started from _____.
a) 1986 b) 1987
c) 1990 d) None of them

8) Types of pollution are _____.
a) Sound pollution b) Air pollution
c) Water pollution d) All above

9) Subject of Stockholm conference was _____.
a) Human and Environment b) Environment
c) Both a) and b) d) None of them

10) World Environment day is _____.
a) 8 March b) 5 June
c) 7 April d) 9 February

Q.2 Answer the following questions. **10**
a) What is the role of Environmental Education?
b) Write the international commitments to sustainable development.

Q.3 Answer the following questions. **10**
a) What is the meaning and need of sustainable development?
b) What is the environmental movements? Write any one.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) Explain the need of environmental Education for school teachers and educators.
b) Explain the principles and importance of Environmental impact Assessment.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) What is meant by conservation? Explain the ways of conservation of natural resources.
b) Write the objectives and explain the content area of Environment education in secondary level in Maharashtra.

Q.6 Answer the following questions. (Any Four) **20**
a) Write the any five recommendations of sustainable development commission.
b) Write the Water Act.
c) Write the Air Act.
d) Write the Western Ghat Movement.
e) Write the Narmada Bachao Movement

SLR-KC-40

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र – IV) (नवीन / जुना) (CBCS) परीक्षाः ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Educational Management (20504406)

वार, दिनांक : शनिवार, ०१-११-२०२५ कमाल गुणः ८०
वेळः सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) संघबांधणी ही संघटनांमध्ये गटाच्या विकासासाठी प्रामुख्याने ––– वापरली जाणारी बाब आहे.
अ) लोकप्रियतेने ब) अरुंदतेने
क) व्यापकतेने ड) दुर्मिळतेणे

२) ध्येय साध्य करण्यासाठी ––– हे ठोस साधन होय.
अ) भौतिक स्त्रोत ब) मानवी स्त्रोत
क) अभौतिक स्त्रोत ड) आर्थिक स्त्रोत

३) व्यवस्थापन म्हणजे व्यक्ति संदर्भातील ––– होय.
अ) प्रशासन ब) संघटना
क) प्रशासन व संघटना ड) यापैकी नाही

४) तणाव व्यवस्थापन म्हणजे तुमच्या ––– चे परिवर्तन होय.
अ) जीवनशैली ब) वर्तन
क) विचार व भावना ड) वरील सर्व

५) CPM चे विस्तारित रुप ––– आहे.
अ) क्रीटिकल पाथ मेथड ब) क्रीटिकल प्यासीव मेथड
क) क्रीटीक्स पाथ मेथड ड) क्रीटिकल परफॉर्मन्स मेथड

६) POSDCORB शब्दामध्ये, ––– यांनी व्यवस्थापनाचे कार्य वर्णन केले आहे.
अ) पीटर ड्रुकर ब) लुथर गुल्लीक
क) लॉरेन्स ओपेली ड) यापैकी नाही

७) मानवी साधनसंपत्तीमध्ये ––– चा समावेश होतो.
अ) मुख्याध्यापक व शिक्षक ब) विद्यार्थी व पालक
क) संस्थाचालक ड) वरील सर्व

८) SWOT या शब्दातील O या अद्याक्षराचा अर्थ ––– आहे.
   अ) संधी   ब) वैकल्पिक
   क) बहिर्गमन   ड) वरील सर्व

९) मूल्यमापन व अनुधावन कार्याचा आढावा घेतल्याशिवाय ––– योजनेची रचना पूर्ण होणे शक्य नाही.
   अ) सर्वकष   ब) सातत्यपूर्ण
   क) संपूर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापन   ड) यापैकी नाही

१०) शैक्षणिक व्यवस्थापनाची मूलतत्वे ––– यांनी सांगितली आहेत.
   अ) हेन्री फेयाल   ब) डॉ.मून
   क) सायरस मिस्त्री   ड) डॉ. जसवंत सिंग

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**

अ) संघटनात्मक संरचनेचे प्रकार स्पष्ट करा.
ब) शालेय सुधारणा आणि पुनर्रचना

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**

अ) मानवी संसाधनाची गुणवत्ता हमी स्पष्ट करा.
ब) शैक्षणिक संसाधनात केंद्र सरकारची भूमिका

प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) शालेय कार्यक्रमातील व्यवस्थापनाचे विविध घटक महत्वासहित स्पष्ट करा.
ब) व्यवस्थापनाची वैज्ञानिक तत्त्वे म्हणजे काय? PERT, CPM, PPBS स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) व्यवस्थापकीय कौशल्ये म्हणजे काय? सभा कौशल्याचे सविस्तर वर्णन करा.
ब) नेतृत्व म्हणजे काय? संघटनेच्या विकासामध्ये नेतृत्वाचे महत्व स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**

अ) सभा कौशल्य
ब) संसाधनाची उपयुक्तता व देखभाल
क) शाळा ही एक सामाजिक संघटना
ड) शालेय कामगिरी देखरेख
इ) शिक्षकांचे कार्यमान मूल्यांकन

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - IV) (New/Old) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Educational Management (20504406)

Day & Date: Saturday, 01-11-2025 Max. Marks: 80
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative. **10**

1) Team building is one of the most _____ used group development activities in organization.
a) Popular b) Narrowly
c) Widely d) Rarely

2) _____ are concrete ways which help to activate goals.
a) Material resources b) Human resources
c) Non-material resources d) Financial resources

3) Management is a personnel _____.
a) Administration
b) Organization
c) Administration and Organization
d) None of these

4) Stress management is a change of your _____.
a) Life style b) Behavior
c) Thoughts and emotions d) All above

5) The long form of CPM is _____.
a) Critical path method b) Critical passive method
c) Critics path method d) Critical performance method

6) In POSDCORB word _____ describe the work of management.
a) Peter Drucker b) Luther Gullick
c) Lawrence Appley d) None of them

7) Human resources includes _____ factors.
a) Headmasters and Teachers b) Students and Parents
c) Institutors d) All above

8) In SWOT word O stands for ______.
a) Opportunity b) Optional
c) Output d) All above

9) Without taken review of evaluation and follow up _____ cannot complete the structure of planning.
a) Comprehensive
b) Continuous
c) Total quality management
d) All above

10) The principal of educational management has said by _____.
a) Henry Fayal
b) Dr. Moon
c) Siaras Mistri
d) Dr. Jasvant Singh

Q.2 Answer the following questions. **10**
a) Explain types of Organizational Structure.
b) School Improvement and Reforms.

Q.3 Answer the following questions. **10**
a) Explain Quality Assurance in human Resources.
b) Role of Central Governments in Resource.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) Explain components of performance management in school with its importance.
b) What is meant by scientific principles of management? Explain PERT, CPM, PPBS.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) What is meant by management skill? Explain in detail Meeting skill.
b) What is mean by leadership? Explain the importance of leadership for organizational development.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) **20**
a) Meeting skill
b) Utilization and Maintenance of Resources
c) School as a Social Organization
d) Monitoring School Performance
e) Performance Appraisal of Teachers

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र – IV) (नवीन / जुना) (CBCS) परीक्षाः ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Disaster Management (20504409)

वार, दिनांक : शनिवार, ०१-११-२०२५ कमाल गुणः ८०
वेळः सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा. १०

१) खालीलपैकी ––– नैसर्गिक आपत्ती नाही.
अ) भूकंप ब) चक्रीवादळ
क) दुष्काळ ड) रेल्वे अपघात

२) त्सुनामी ––– मुळे निर्माण होते.
अ) आकाशात वीज चमकल्यामुळे ब) जंगलात आग लागल्यामुळे
क) समुद्रतळाशी भूकंप झाल्यामुळे ड) वाळवंटात वादळ आल्यामुळे

३) आपत्ती व्यवस्थापन कायदा भारतात ––– साली लागू झाला.
अ) २००१ ब) २००३
क) २००५ ड) २००७

४) मृदा संवर्धनाची पध्दत ––– आहे.
अ) जंगलतोड ब) उतारावर नांगरणी
क) रासायनिक खतांचा वापर ड) डोंगर उतार साफ करणे

५) ध्वनी पातळी ––– डेसिबल पेक्षा जास्त असू नये.
अ) ३°dB ब) ५°dB
क) ८५ dB ड) २°dB

६) जल प्रदुषणामुळे ––– रोग होतो.
अ) ताप ब) कॉलरा
क) थंडी ड) मधुमेह

७) सायलेंट व्हॅली आंदोलन ––– राज्यात घडले.
अ) महाराष्ट्र ब) उत्तराखंड
क) केरळ ड) हिमाचल प्रदेश

८) एनडीएमए चे मुख्यालय ––– शहरात आहे.
अ) दिल्ली ब) मुंबई
क) पुणे ड) यापैकी नाही

९) नर्मदा बचाव आंदोलन याचे नेतृत्त्व ––– करत होते.
अ) मेधा पाटकर ब) सुंदरलाल बहुगुणा
क) वंदना शिवा ड) अण्णा हजारे

१०) चिपको आंदोलन मध्ये झाडांना मिठी मारण्याचे ––– कारण होते.
अ) झाडे पाणी देणे ब) झाडे वाचवणे
क) झाडांची फळे घेणे ड) यापैकी नाही

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**
अ) भूमी व्यवस्थापन स्पष्ट करा.
ब) आपत्तीचे चक्र स्पष्ट करा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१०**
अ) पर्यावरण व्यवस्थापनात शिक्षणाची भूमिका
ब) आपत्ती व्यवस्थापन जनजागृतीची उपक्रम लिहा.

प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) आपत्ती व्यवस्थापन संकल्पना, आपत्तीचे प्रकार सविस्तर चर्चा करा.
ब) शिक्षण क्षेत्रातील विविध स्तरावर आपत्ती व्यवस्थापनाचे प्रशिक्षण सूचवा.

प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) नैसर्गिक आपत्तीचे प्रकार सांगून त्याचे व्यवस्थापन कसे कराल चर्चा करा.
ब) पर्यावरण व्यवस्थापनाची अर्थ गरज व महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**
अ) हवा प्रदूषण परिणाम
ब) राष्ट्रीय संस्थांची आपत्ती व्यवस्थापनात भूमिका
क) भूकंप कारणे
ड) पूर या आपत्तीवर उपाय
इ) आपत्ती व्यवस्थापनासाठी ई–आशय (content)

Seat No.	

Set | P

M.Ed. (Semester - IV) (New/Old) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Disaster Management (20504409)

Day & Date: Saturday, 01-11-2025 Max. Marks: 80
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative. **10**

1) _____ is not natural disaster.
a) Earthquake b) Cyclone
c) Draught d) Railway Accident

2) Tusnami was caused _____.
a) Because of lighting in the sky
b) Due to a forest fire
c) Due to earthquake at bottom
d) Due to cyclone in drought of sea

3) A disaster management Act was implemented in India in the _____ year.
a) 2001 b) 2003
c) 2005 d) 2007

4) The method soil conservation is _____.
a) Deforestation b) Ploughing on slopes
c) Use of chemical fertilizers d) Clearing hill slopes

5) The sound level should not exceed ______.
a) 3°dB b) 5°dB
c) 85 dB d) 2°dB

6) Water pollution causes _____ disease.
a) Fever b) Cholera
c) Cold d) Diabetes

7) Silent valley movement took _____ state.
a) Maharashtra b) Uttarakhand
c) Kerala d) Himachal Pradesh

8) The headquarters of NDMA is in _____ city.
a) Delhi b) Mumbai
c) Pune d) None of these

9) Narmada Rescue movement leadership _____.
a) Medha Patkar b) Sundarlal Bahuguna
c) Vandana Shiva d) Anna Hajare

10) In the Chipko movement, the reason for hugging the trees was ____.
a) To water tree b) To save tree
c) To take trees fruits d) None of these

Q.2 Answer the following questions. **10**
a) Explain the Land Management.
b) Explain the Disaster Cycle.

Q.3 Answer the following questions. **10**
a) Explain the role of education in Environment Education.
b) Write the activities for public awareness.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) Concept of Disaster Management and discuss the types of natural disaster.
b) Suggest the Disaster Management training at various levels in the education sector.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) Write the types of natural disasters and discuss their management.
b) Explain the Environmental Management meaning, need and importance.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) **20**
a) Effect of air pollution
b) Role of national institute in Disaster Management
c) Causes of Earthquake
d) Solutions on flood disaster
e) E-content for Disaster Management

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र - IV) (नवीन / जुना) (CBCS) परीक्षा: ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Issues in Planning, Management and Financing of Education
(20504407)

वार, दिनांकः मंगळवार, ०४-११-२०२५ कमाल गुणः ८०
वेळः सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) संप्रेषण ही ——— मार्गी प्रक्रिया आहे.
अ) द्वि ब) एक
क) बहु ड) कठीण

२) संघटनात्मक संस्कृतीचे एकूण ——— प्रकार पडतात.
अ) दोन ब) तीन
क) चार ड) पाच

३) "The Human Group" हा ग्रंथ ——— यांनी लिहिले.
अ) हैमन ब) हेन्री फॅयोल
क) टेरी ड) प्रा. जार्ज होमान्स

४) ज्या प्रक्रियेत व्यक्ती किंवा संघटना आपल्या कौशल्यात व ज्ञानात वृध्दी करतात किंवा जपणूक करतात त्या प्रक्रियेला ——— म्हणतात.
अ) क्षमता निर्मिती ब) कौशल्य विकसन
क) प्रेरणा ड) यापैकी नाही

५) शैक्षणिक व्यवस्थापनाचे ——— हे घटक आहेत.
अ) नियोजन ब) संघटन
क) निर्णय प्रक्रिया ड) वरील सर्व

६) आधुनिक व्यवस्थापनाचे हे ——— सर्वात महत्त्वाचे कार्य आहे.
अ) नेतृत्त्व ब) निर्णय घेणे
क) नियोजन ड) नियंत्रण

७) नियंत्रण कार्यामुळे ——— पर्यायाची अंमलबजावणी होते.
अ) सुधारित ब) संख्यात्मक
क) संरचनात्मक ड) आर्थिक

८) ——— हा शिक्षण प्रणालीतील जीवनप्रवाह आहे.
अ) फी ब) अनुदान
क) वेतन ड) देणगी

९) पुढे करावयाच्या कामासंबंधी आधी ठरवण्याची क्रिया म्हणजे ——— होय.
अ) व्यवस्थापन ब) प्रशासन
क) नियोजन ड) यापैकी नाही

१०) ——— ही पालकांशी संबंधित संघटना आहे.
अ) एम.टी.ए. ब) पी.टी.ए.
क) एन.टी.ए. आणि पी.टी.ए. ड) यापैकी नाही

प्र.२ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. **१०**
अ) शिक्षणासाठी अतिरिक्त संसाधने स्पष्ट करा.
ब) समग्र गुणवत्ता व्यवस्थापन संकल्पना स्पष्ट करा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. **१०**
अ) खाजगी शाळा ही संकल्पना स्पष्ट करा.
ब) टयुशन फी चे गुण सांगा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) शैक्षणिक नियोजन म्हणजे काय? अपवादात्मक मुलांसाठी शैक्षणिक नियोजन स्पष्ट करा.
ब) शैक्षणिक व्यवस्थापन प्रणालीची संकल्पना, कार्ये आणि समस्या स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**
अ) मुख्याध्यापकाची शालेय संस्कृती निर्माण करण्यात नेतृत्व, निर्णय प्रक्रिया आणि मानवी संबंधातील भूमिका स्पष्ट करा.
ब) शालेय शिक्षण म्हणजे काय?CABE ची शालेय शिक्षणासंबंधीची भूमिका स्पष्ट करा

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**
अ) शालेय संस्कृती नियोजन करण्यात शाळेच्या मुख्याध्यापकाची भूमिका
ब) नेतृत्व
क) शाळेच्या प्रगतीत PTA ची भूमिका आणि महत्त्व स्पष्ट करा.
ड) सार्वजनिक क्षेत्र विरुध्द खाजगी क्षेत्र
इ) नियोजनासाठी शैक्षणिक खर्चाचे विश्लेषण

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - IV) (New/Old) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Issues in Planning, Management and Financing of Education (20504407)

Day & Date: Tuesday, 04-11-2025 Max. Marks: 80
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative. **10**

1) Communication is _____ way process.
a) Two b) One
c) Multi d) Difficult

2) There are _____ type of organizational culture.
a) Two b) Three
c) Four d) Five

3) "The Human Group" book is written by _____.
a) Haimen b) Henry Fayal
c) Teri d) Prof. George Homance

4) The process by which individual and organizations that are, improve and retain the skills and knowledge is known as _____.
a) Capacity Building b) Skill Development
c) Motivation d) None of these

5) _____ are the components of Educational Management.
a) Planning b) Organization
c) Decision making d) All above

6) Very important function of modern management is _____.
a) Leadership b) To take decision
c) Planning d) Control

7) Controlling function implement _____ alternative.
a) Modified b) Quantitative
c) Structural d) Financial

8) Superiority complex is created in _____ children.
a) Mentally Retarded b) Gifted
c) Speech Disability d) Hearing impaired

9) The process done before related to further future work.

a) Management
b) Administration
c) Planning
d) None of above

10) _____ Association related to parents.

a) MTAs
b) PTAs
c) NTAs & PTAs
d) None of these

Q.2 Write short answer. **10**

a) Explain the concept of additional resources for education.

b) Explain the concept of Total Quality Management.

Q.3 Write short answer. **10**

a) Explain the concept of private school.

b) State the merits of tuition fees.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**

a) What is meant by educational planning? Explain educational planning for exceptional children.

b) Explain the concept, function, and issues of Educational Management system.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) **15**

a) Explain the role of school principal in creating school culture, leadership, decision making and human relations.

b) What is meant by the School Board? Explain the role of CABE regarding state board.

Q.6 Write Short Notes (Any Four) **20**

a) Role of school principal in creating school culture

b) Leadership

c) Explain the role and importance of PTA in progress of School.

d) Public sector Vs. private sector.

e) Analysis of Educational expenditure for planning.

Seat No.	

Set P

एम.एड्. (सत्र - IV) (नवीन / जुना) (CBCS परीक्षा:
ऑक्टोबर / नोव्हेंबर – २०२५
Pedagogy and Current Issues in Environment (20504410)

वार, दिनांक: मंगळवार, ०४-११-२०२५ कमाल गुण: ८०
वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील योग्य पर्याय निवडा. १०

१) 'Environment' हा शब्द ——— या भाषेतुन तयार झाला.
अ) फ्रेंच ब) लॅटिन
क) ग्रीक ड) यापैकी नाही

२) ओझोन वायु ——— स्तरात आढळतो.
अ) तपांबर ब) स्थितांबर
क) मध्यगोल ड) औष्णिक गोल

३) आम्लपर्जन्य ही संज्ञा सर्वप्रथम ——— यांनी उपयोगात आणली.
अ) रॉबर्ट ॲगस स्मिथ ब) रिचर्ड ग्रोव्ह
क) रोझेली बेस्टेल ड) ए जी पिअर्स

४) सन १९७२ मध्ये संयुक्त राष्ट्रसंघाने ——— येथे पर्यावरण संरक्षणावर जागतिक परिषद घेतली.
अ) दिल्ली ब) बेलग्रेड
क) रिओ ड) स्टॉकहोम

५) पर्यावरण शिक्षण शाळेमध्ये शिकवले पाहिजे कारण ———
अ) त्याचा परिणाम पर्यावरणीय लोकांवर होईल
ब) हा जीवनाचा महत्त्वपूर्ण भाग आहे
क) शिक्षकांना नोकरी मिळेल
ड) आपण पर्यावरणापासून सुटु शकत नाही

६) अशासकीय संस्थांची खालीलपैकी महत्वपूर्ण भूमिका कोणती?
   अ) पोलिस दल काराभारामध्ये
   ब) कायद्याशी संबंधित धोरण तयार करताना
   क) पर्यावरण धोरण तयार करताना
   ड) वाळवंटीकरणात

७) ––– हे पर्यावरण शिक्षण मूल्यमापनाचे साधन नाही.
   अ) निरीक्षण　　ब) स्वयं प्रतिवेदन तंत्र
   क) दिग्दर्शन　　ड) अभिवृत्ती मापिका

८) स्टॉकहोम अधिवेशन ––– संबंधित होते.
   अ) हरितगृह वायू　　ब) ओझोन कमी होणारा पदार्थ
   क) सक्तीचे सेंद्रिय प्रदुषक　　ड) घातक कचरा सामग्री

९) रिओ १९९२ चा अजेंडा २१ ––– शी संबंधित आहे.
   अ) शाश्वत विकास　　ब) लोकसंख्या नियंत्रण
   क) हवामान बदल　　ड) जागतिक तापमान वृध्दी

१०) ––– या शास्त्रज्ञाने आरोग्य आणि पर्यावरण यांचा संबंध प्रथमच प्रस्थापित केला.
   अ) टान्सले　　ब) हिप्पोक्रॅटस्
   क) डी. आर. शर्मा　　ड) यापैकी नाही

प्र.२ लघुत्तरी प्रश्न. **१०**

अ) पर्यावरण शिक्षणातील छापील माध्यमे व दूरदर्शनची भूमिका स्पष्ट करा.
ब) पर्यावरण शिक्षणातील केंद्र शासनाची भूमिका विशद करा.

प्र.३ लघुत्तरी प्रश्न. **१०**

अ) पर्यावरण शिक्षणातील शैक्षणिक संस्थांची भूमिका स्पष्ट करा.
ब) पर्यावरण शिक्षणातील कुटुंबाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) संयुक्त राष्ट्र पर्यावरण कार्यक्रमाची उद्दिष्टे सांगा. संयुक्त राष्ट्र पर्यावरण कार्यक्रमाचे कार्य सविस्तर स्पष्ट करा.
ब) प्रशिक्षण म्हणजे काय? पर्यावरण शिक्षण प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे प्रमुख घटक सविस्तर स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) **१५**

अ) पर्यावरण शिक्षकाची गुणवैशिष्टये सांगा. पर्यावरण शिक्षकाची पर्यावरण शिक्षणातील भूमिका स्पष्ट करा.

ब) पर्यावरणीय समस्यांचा अर्थ सांगा. ओझोन क्षय व आम्लपर्जन्य या समस्या सविस्तर स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **२०**

अ) पर्यावरणीय समस्याः लोकसंख्या

ब) पर्यावरण आरोग्यः अर्थ व महत्व

क) पर्यावरण शिक्षण मूल्यमापनः प्रक्षेपित तंत्रे

ड) निर्वनीकरण

इ) स्टॉकहोम परिषद (१९७२)

Seat No.	

Set P

M.Ed. (Semester - IV) (New/Old) (CBCS) Examination: October/November - 2025
Pedagogy and Current Issues in Environment (20504410)

Day & Date: Tuesday, 04-11-2025 Max. Marks: 80
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative. **10**

1) Word 'Environment' is derived from _____.
a) French b) Latin
c) Greek d) None of them

2) Ozone gas finds in _____ layer.
a) Troposphere b) Stratosphere
c) Mesosphere d) Thermosphere

3) The term acid rain was firstly used by _____.
a) Robert Ages smith b) Richard Grove
c) Rozeli Bestel d) A.G. Pears

4) The global conference was organized on environmental protection by United Nations in 1972 at _____.
a) Delhi b) Belgrade
c) Rio d) Stockholm

5) Environmental education should be taught in schools because _____.
a) It will affect environmental population
b) It is important part of life
c) It will be provided job to teachers
d) We cannot escape from environment

6) Which is the following sector NGOs are playing an important role?
a) In governing the police force
b) In framing the policy related to laws
c) In framing the environmental policy
d) In deforestation

7) _____ is not an evaluation tool of Environmental Education?
a) Observation b) Self reporting technique
c) Demonstration d) Attitude scale

8) Stockholm convention is related to _____.
a) Greenhouse gases b) Ozone depletion substance

c) Persistent organic pollutants d) Hazardous waste materials

9) Agenda 21 of Rio Summit, 1992 is related to _____.
a) Sustainable development b) Population control
c) Climate change d) Global warming

10) Firstly, established was the relationship of health and environment by _____.
a) Tansley b) Hippocrates
c) D R Sharma d) None of these

Q.2 Write short answer. **10**
a) Explain the role of print media and television in Environmental Education.
b) Explain the role of Central Government in Environmental Education.

Q.3 Short answer Type Question. **10**
a) Explain the role Educational Institutions in Environmental Education.
b) Explain the role of family in Environmental Education.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) State the objectives of United Nations Environmental Program (UNEP). Explain the functions of UNEP.
b) What is mean by Training? Explain the major components of Environmental Education Training Programs.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) **15**
a) State the characteristics of Environmental Teacher. Explain the role of Environmental Teacher in Environmental Education.
b) State the meaning of Environmental Issues. Explain the Environmental Issues of Ozone Depletion and Acid Rain Issues.

Q.6 Write Short Notes (Any Four) **20**
a) Environmental Issues: Population
b) Environmental Health: Meaning and Importance
c) Environmental Education Evaluation: Projective Techniques
d) Deforestation
e) Stockholm Conference (1972)